

Psykolog TIDNINGEN

nr 9/2010 ♦ SVERIGES PSYKOLOGFÖRBUND

Förbundet kritiserar
behörighetsutredningen

Överdriven effekt av
psykologisk behandling

Jenny Jägerfeld är
Augustnominerad

GEROPSYKOLOGISK
FORSKNING VISAR:
Få över 65 år erbjuds
psykologisk behandling

”Hollywood ligger i San Fransisco”
– ny studie i konformitet
på internet

Psykologstudent 10
– en succé

YASSIN EKDAHL:
**Psykolog med
särskilt uppdrag**

Åsa Landberg
vinner

Stora Psykologpriset

”Jag är så hedrad och stolt”

2010-10-12

Mer att läsa på www.psykologtidningen.se

innehåll nr 9/2010

ledare

Av Örjan Salling 3

Vinnaren av Stora Psykologpriset 4

aktuellt

Förbundet kritiskt till
Behörighetsutredningen 8

Augustnominerade Jenny Jägerfeld 9

Överdriven effekt av
psykologisk behandling 10

krönika

Av Malena Åsard 13

fackliga nyheter

Vill vara en röst för alla psykologer 14

En blick på Islands psykologer 14

Nytt från FS 15

etikärenden 16

fråga juristen 17

geropsykologisk forskning

Psykiskt välbefinnande på ålderns höst
Av Anne Ingeborg Berg 18

reportage

PS 10 – en lyckad konferens 22

konferensrapport

Edna B Foas behandlingsmodell
för PTSD 26

forskning och metodutveckling

En studie i konformitet på internet
Av Oskar Eriksson 29

reportage

Psykolog på särskilt uppdrag 32

debatt 33

bokrecension 36

förbundsnytt 37

Psykologtidningen

9/10 ♦ 15/11–5/12 ♦ Årgång 56
Utgiven av Sveriges Psykologförbund

chefredaktör och ansvarig utgivare:

Eva Brita Järnefors, 08-567 06 451
evabrita.jarnefors@psykologforbundet.se

redaktör och stf ansvarig utgivare:

Carin Waldenström, tjf.

redaktör: Kajsa Heinemann, 08-567 06 452
kajsa.heinemann@psykologforbundet.se

redaktör/vik: Peter Örn, 08-567 06 453
peter.orn@psykologforbundet.se

Box 3287, 103 65 Stockholm
Fax 08-567 06 490.
e-post: tidningen@psykologforbundet.se
www.psykologtidningen.se
ISSN 0280-9702.

annonser: Newsfactory,
Säljare: Berenika Westerlund, 08-587 86 531
berenika.westerlund@newsfactory.se

Annonsmaterial: Johan Kjellström-Kuhlau
08-545 03 994
johan.kjellstrom-kuhlau@newsfactory.se

prenumerationer och adressändringar:

Lagern Akademikerservice
Tel 08-567 06 430 • Fax 08-567 06 090
msc@akademikerservice.se
Pris: 600 kr inkl moms helår, 10 nr, 2011.
Utrikes 700 kr.
Lösnummer 60 kr.
postgiro: 29 77 01-5 bankgiro: 5675-9202

Telefonnummer/e-post till kanslipersonal,
förbundsstyrelse m fl hittar du på näst sista
sidan.

Psykologtidningen på nätet:

Som medlem har du också tillgång till de
senaste numren av tidningen som PDF-fil.
All redaktionell text lagras elektroniskt för
att kunna publiceras som PDF-filer på webben.
Författare som inte accepterar detta måste med-
dela förbehåll. I princip publicerar vi inte artiklar
med sådana förbehåll.

Psykologtidningens redaktionsgrupp:

Gunnar Aronsson, Susanne Bertman, Ulf
Gustavsson, Jessica Larsson, Marja Rudenhed,
Ann-Charlotte Smedler och Nils-Eric Tedgård.

**SVERIGES
TIDSKRIFT**

Medlem Förening
Sveriges Tidskrifter

TS

Fackpressupplaga
10 100 ex 2009

Tryck:
Wallin & Dalholm Boktryckeri AB,
Lund 2010.

Grafisk form: Marianne Tan.
marianne@tanproduktion.se

Nummer	10/10	1/11	2/11
Distributionsdag	6/12	7/2	7/3
Manusstopp för psykolog- och yrkesföreningar	18/11	19/1	16/2

Äntligen – ett modernt avtal för Saco-S

Väl över sluttid kom så äntligen avtalet mellan Saco-S och Arbetsgivarverket i mål. Avtalet var dock väl värt att vänta på. Det innebär att Saco-S får ett eget avtal (RALS) med motparten och att steg har tagits mot ett modernt avtal, som är, liksom på den kommunala sidan, avpassat/anpassat för akademiker.

Avtalet är ett tillsvidareavtal, med möjlighet till uppsägning. Fokus blir på lönebildningsprocessen hos enskilda myndigheter, och i normalfallet sker lönesättning mellan chef och arbetstagar. Till skillnad från AkademikerAlliansens avtal på den kommunala sidan är avtalet inom staten av tradition omgärdat av betydligt fler paragrafer och passusar – både på gott och ont.

AVTALET SÄTTER SÅLEDES fokus på den enskilde arbetstagarens, läs i vårt fall psykologens, argumentationsförmåga när det gäller att till exempel tydliggöra sitt bidrag till verksamhetens framsteg. Detta betyder även att den centrala och lokala fackliga organisationen i högre grad måste klara av ett nytt uppdrag, nämligen att förse den enskilde medlemmen med relevant

utbildning och information om såväl avtalets innehåll som med en argumentationssamling inför det egna lönesamtalet.

AVTALET INNEBÄR ÄVEN en ökad möjlighet för enskilda arbetstagar, ännu mer förtydligt än tidigare, att sluta enskilda överenskommelser som kan innebära till exempel växling av lön mot såväl ökade pensionsförmåner som semester.

”*Vi ser nu början på en modern lönesättningsprocess.*”

Sett i ett systemperspektiv är det ett än större steg mot ett medvetet mål från akademikerförbunden inom Saco-S att skapa avtalssystem som är utformade utifrån våra förutsättningar. Arbetsgivarens möjlighet att belöna akademikers insatser utifrån kollektiva och individuella krav och behov kommer rimligen att öka. Under alltför lång tid har avtalen på svensk arbetsmarknad formats av en gången tid och där andra

än akademiker kunnat sätta dagordningen. För den absoluta huvuddelen av Psykologförbundets medlemmar kan vi nu se början på en modern lönesättningsprocess.

DEN KOMMUNALT ELLER landstingskommunalt anställda psykologen kan ibland, utifrån erfarenheterna av vårt tillsvidareavtal sedan 2001, känna att spåren förskräcker. Där har det visat sig att många lokala arbetsgivares förmåga att leva upp till moderna avtal lämnat mycket i övrigt att önska och att anpassningen till det nya tagit, och tar, tid.

Tydliga signaler kommer nu från Sveriges kommuner och landsting (SKL) att de önskar att deras medlemmar (kommuner och landsting) ska klara av att leva upp till vårt avtals intentioner, och ett särskilt utvecklingsarbete tar just sin början. Det finns all anledning att tro att Arbetsgivarverket, med det nu ingångna avtalet, känner sig lika förpliktat att utfallet ska motsvara intentionerna. ■

ÖRJAN SALLING
Förbundsdirektör

UNDER STRECKET

NÄGOT HELT ANNAT – men möjligen med staten som väsentlig aktör – är det nyligen avlämnade betänkandet av behörighetskommittén. Psykologförbundet önskade att få ett klargörande till stånd att ingen skulle kunna kalla sig psykolog utan att vara det, oavsett verksamhetsfält. Det kan naturligtvis ses som ett professionsegoistisk/pro-

tektionistiskt önskemål, men är ändå främst grundat på otaliga kontakter med allmänhet/klienter/patienter som känt sig lurade och bedragna av alternativtövare.

ÄNNU MER ALLVARLIGT är att kommitténs betänkande inte beaktar det behov av skydd som behövs för barn (det vill

säga i åldern åtta till arton år) när det gäller undersökning och behandling vid psykisk ohälsa, något som förbundet uttryckligen krävt. Inte heller har man särskilt valt att beakta förbundets krav att allvarlig psykisk ohälsa ska skyddas mot charlataneri. ■

ÖRJAN SALLING

Åsa Landberg stolt vinnare av Stora Psykologpriset 2010

Stora Psykologpriset går till Åsa Landberg, psykolog på Rädda Barnen, för sitt behandlingsarbete med utsatta barn och unga, men också för att hon påverkat lagstiftningen och ökat förståelsen för barns rättigheter och behov.

– Jag är så stolt, sade hon på prisutdelningen.

Inför en fullsatt salong på Berns i Stockholm den 12 oktober höll finalisterna till Stora Psykologpriset 2010 – Åsa Landberg, Christina Renlund och Eva Tideman – var sitt miniseminarium. Därefter, när prisutdelaren Göran Harnesk, generalsekreterare på BRIS, läste upp juryns motivering, blev det tyst i salongen. När det stod klart vem som var den lyckliga vinnaren sprack Åsa Landbergs ansikte upp i ett stort leende.

– Tack så hemskt mycket. Jag är så glad och stolt att vara i det här sammanhanget, sade Åsa Landberg i sitt tacktal och vände sig mot Eva Tideman och Christina Renlund.

– Jag tycker vi pratar samma språk, fortsatte hon och log med hela ansiktet.

EFTER PRISUTDELNINGEN när applåderna tystnat och det var dags att ta emot gratulationer och mingla med kolleger blev Åsa Landberg märkbart tyst och tagen av stundens allvar:

– Jag är så förvånad att jag vann. När jag satt och lyssnade på Christina Renlunds och Eva Tidemans föredrag var jag övertygad om att någon av dem skulle vinna. Jag är såklart jättestolt, men också fylld av allvar.

En som inte alls var förvånad var hennes pappa, som fanns på plats på prisutdelningen.

– Det var väntat! Med en sådan här dotter kan man inte förvänta sig annat, sade han med ett leende och gav henne en kram.

Och visst har han anledning att vara stolt. Så här sade Lars Ahlin, förbundsordförande i Sveriges Psykologförbund, och ordförande i juryn för Stora Psykologpriset om pristagaren:

– Med barnen som utgångspunkt har Åsa Landberg revolutionerat myndigheternas bemötande och påverkat lagstiftningen. Hon bedriver ett viktigt och framgångsrikt arbete både som psykolog och som opinionsbildare.

Och så här löd juryns motivering:

”Årets vinnare har genom att göra de utsatta barnens röster hörda bidragit till att öka förståelsen för barnens rättigheter och behov. Med barnen som ständig utgångspunkt har hon i sin roll som psykolog och som framgångsrik opinionsbildare revolutionerat myndigheternas bemötande, påverkat lagstiftningen och varit drivande för införandet av Barnahus i Sverige”.

ÅSA LANDBERG HAR arbetat som psykolog i drygt två decennier. Sedan sex år arbetar hon på Rädda Barnen Centrum för barn och ungdom i kris i Stockholm med barn som utsatts för våld eller övergrepp eller bevittnat våld. Halva tiden arbetar hon med behandlingsarbete, övrig tid ägnar hon åt kunskaps-spridning och opinionsarbete och finns med när Rädda Barnen ställer krav på lagstiftning.

Förutom att Åsa Landberg arbetar med barn som utsatts för våld eller övergrepp eller som bevittnat våld av

nära anhörig, har hon medverkat till att Sverige infört Barnahus, en modell där myndigheter och professionella (polis, åklagare, psykolog, socialtjänst och läkare) samlas under samma tak och samverkar utifrån barnets bästa – vid misstanke om att brott begåtts mot barnet. På fem år har modellen spridit sig snabbt, det finns i dag drygt 20 Barnahus i Sverige.

Åsa Landberg har även medverkat till att öka kunskapen om övergrepp på barn och unga på internet, och bidragit till att förändra lagstiftningen när det gäller barn i svåra umgängessituationer. Från 1 augusti 2010 är domar om umgänge med kontaktperson tidsbegränsade, och socialtjänsten är skyldiga att följa upp hur umgänget fungerar.

DAGEN EFTER PRISUTDELNINGEN är Åsa Landberg åter på arbetet som psykolog på Rädda Barnen. För henne är det en vanlig dag på jobbet, ”för så ser verkligheten ut”, säger hon.

Hur känns det i dag då?

– Det känns fantastiskt, jag är mycket stolt, men det är fortfarande lite överkligt. För mig är det mycket hedersamt och stort att få det här priset. Det kommer ta några dagar innan jag landar och tror att det är sant, säger Åsa Landberg.

Vad innebär ett sådant här pris personligen och yrkesmässigt?

– Det är en bekräftelse på att jag har gjort något bra! Det är ett pris för mig personligen, men det är också ett pris för alla psykologer som arbetar med utsatta barn. Området utsatta barn, som jag har valt att arbeta med, är ju på ett sätt tungt, men också ganska marginaliserat. Jag blir så glad att priset uppmärksammar just det här området, säger hon.

Finns det något i ditt arbete som du särskilt vill lyfta fram?

– Kärnan är behandlingsarbetet. Jag är som mest nöjd när jag upplever att jag lyckats där. Men det har alltid varit så viktigt för mig att kombinera behandlingsarbete med opinionsarbete, att å ena sidan samla kunskap och sedan sprida den, säger Åsa Landberg och fortsätter:

– Det innebär att jag ibland inte kan

hjälpa ett barn men att jag kan se till att inte fler barn hamnar i samma situation. Det gör det lättare att stå ut.

Ja, hur står du ut?

– Jag blir såklart påverkad av barnens berättelser. Men jag möter ju inte brottet mot ett barn. Jag möter ett barn och där är brottet en liten del av deras berättelse. Men visst är det svårt ibland, det är det.

Kraft hämtar hon från sin familj, sina vänner och – inte minst – från kollegerna på Rädda Barnen.

– Utan dem skulle jag heller inte ha vunnit det här priset, konstaterar hon.

STORA PSYKOLOGPRISET delades ut för andra året i rad. Bakom priset står Pearson Assessment i samarbete med Sveriges Psykologförbund. Syftet med priset är att uppmärksamma psykologer som genom sitt arbete bidrar till att förbättra människors livskvalitet och utveckla mänskliga resurser. Vinnaren får – förutom äran – en check på 100 000 kronor och en glasstatyett, som är framtagen specifikt för det här tillfället i samarbete med Karin Hammar på Stockholms Glasbruk på Skansen.

Gemensamt för årets tre finalister är att samtliga arbetar med barn och unga. Något som Lars Ahlin, ordförande i Sveriges Psykologförbund, poängterade i sitt tal:

– Eftersom barnen är vår framtid känns det extra positivt att alla tre finalisterna på olika sätt arbetar med att utveckla och sprida kunskap om barn och unga.

Att alla tre finalister är barnpsykologer gör det hela ännu roligare, anser Åsa Landberg.

– Först trodde jag att juryn medvetet valt oss för att de ville lyfta fram området ”utsatta barn och unga”. Men så var det ju inte. Det var för att vi var de bästa! ■

TEXT: KAJSA HEINEMANN

FOTO: ULRICA ZWENGER

STORA PSYKOLOGPRISET:

■ delades ut för andra gången i år och är instiftat av Pearson Assessment i samarbete med Sveriges Psykologförbund för att uppmärksamma psykologer som genom sitt arbete bidrar till att förbättra människors livskvalitet och utveckla mänskliga resurser.

ÖVRIGA FINALISTER:

■ Christina Renlund, psykolog, författare och föreläsare.

■ Eva Tideman, psykolog, specialist i klinisk psykologi, neuropsykologi och lektor vid Lunds universitet.

I JURYN:

■ Lars Ahlin, ordförande i Sveriges Psykologförbund, Birgit Hansson, f d ordförande i Psykologförbundet, Anders Milton, läkare, tidigare nationell psykiatrisamordnare, Örjan Salling, förbundsdirektör i Psykologförbundet och Catharina Mabon Tomic, vd och Pearsons representant.

” **Detta är ett pris för
alla psykologer som ar-
betar med utsatta barn.**
Åsa Landberg

Margaretha Holmgren, tidigare förhandlingschef, Birgit Hansson, jurymedlem, Eva Håkanson, förra årets pristagare, Ulla-Britt Selander, Specialistrådet och Barbro Tomsgård Joelson fanns med i vimlet.

Behörighetsutredningen föreslår: "Ingen ensamrätt till yrket för psykologer"

– Vem som helst kan i dag utöva psykologisk behandling, säger Camilla Damell, förbundsjurist på Psykologförbundet, som ser allvarligt på att behörighetsutredningen inte har brytt sig om detta. "Det finns inga skäl till att införa ensamrätt till yrket för psykologer", skriver behörighetsutredningen.

Behörighetsutredningen har nu lagt fram sitt betänkande. På Psykologförbundet fanns förhoppningar om att utredningen skulle beakta dess önskemål att stärka titelskyddet för leg psykolog. Titeln är i dag skyddad inom hälso- och sjukvården, men *inte* utanför hälso- och sjukvårdens område.

När det gäller psykologtiteln skriver utredaren:

"För att en yrkesgrupp ska ha ensamrätt till ett visst yrke måste behovet av att öka patientsäkerheten vara så stort att näringsfriheten bör begränsas. Vi anser inte att det finns skäl att införa en sådan ensamrätt för någon ytterligare grupp. En sådan ensamrätt för psykologer skulle också skapa svårigheter när det gäller att definiera vilka arbetsuppgifter som i så fall skulle omfattas av ensamrätten."

CAMILLA DAMELL anser inte att utredaren tar tillräcklig hänsyn till patientsäkerheten.

– Vem som helst kan i dag utöva psykologisk diagnostik, utredning och behandling.

Människors psykiska ohälsa har för många blivit en lukrativ marknad som lockar mer eller mindre seriösa utövare. Patienter erbjuds bot för depressioner och andra psykiska sjukdomar med hjälp av psykologiska behandlingsmetoder av personer som saknar psykologisk utbildning och kompetens. Sådan behandling kan vara direkt livshotande eller allvarligt skada människor, säger hon och fortsätter.

– Därför anser vi att samhället måste förbättra patientsäkerheten när det gäller psykologisk verksamhet genom att införa psykologlegitimation som behörighetskrav för att få utöva psykologyrket inom hälso- och sjukvården.

UTREDAREN AVVISAR även Psykologförbundets önskemål om att få en skyddad och statligt reglerad specialistordning och skriver:

"Vi anser inte att det ur ett patientsäkerhetsperspektiv finns anledning att införa specialistordning och skyddad specialistbeteckning" för yrkesgruppen.

– Det var exakt samma

motivering som 1994 års behörighetskommitté anbeförde, säger Camilla Damell. Vårt förslag till behörighetsutredningen i maj i år var att frågan om en statlig reglering av psykologernas specialistkompetens bör utredas närmare.

Behörighetsutredningen föreslår att man löser frågan om stärkt titelskydd genom att förbjuda vilseledande marknadsföring när det gäller tjänster och produkter inom hälso- och sjukvård. Eftersom Socialstyrelsen ansvarar för tillsynen av skyddade titlar, anser utredaren att ett "marknadsföringsförbud" bör ligga under Socialstyrelsens tillsyn.

CAMILLA DAMELL ANSER att det är positivt att det införs ett förbud i patientsäkerhetslagen mot att i marknadsföring använda en skyddad yrkestitel eller en titel som kan förväxlas med en skyddad yrkestitel.

– Vi anser dock inte att detta är en tillräcklig åtgärd för att komma tillrätta med problemet att personer i sin marknadsföring använder sig av titlar som kbt-terapeut,

steg-1 terapeut, auktoriserad eller diplomerad samtalsterapeut. Titlar som av allmänheten förknippas med titeln psykolog.

De utövare som använder närliggande titlar och som dessutom beskriver att de arbetar med psykologiska utrednings- och behandlingsmetoder som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet, syftar, enligt Camilla Damell, till att ge intrycket av att de har den legitimerade psykologens kompetens.

– Enligt utredningen kommer marknadsföringsförbudet inte att omfatta användandet av uttryck som diplomerad, auktoriserad eller certifierad i samband med yrkesbeteckningar som inte är skyddade. Förbudet är inte heller kopplat till någon direkt sanktion. Dessutom är det redan i dag förbjudet att i marknadsföring av verksamhet inom hälso- och sjukvården använda sig av en skyddad yrkestitel, påpekar Camilla Damell.

FÖR DE ALTERNATIVA behandlingsformer, som inte är legitimerade inom hälso- och sjukvården, föreslår utredaren ett register som ska adminis-

treras av Konsumentverket. Behandlaren måste då vara medlem i en yrkesorganisation. En särskild lag, som innehåller de begränsningar som gäller för den som utövar alternativ- eller komplementärmedicin, föreslås också. ■

EVA BRITA JÄRNEFORS

Behörighetsutredningen på Göran Hägglunds bord

Behörighetsutredningen *Kompetens och ansvar* (SOU 2010:65) är en diger lunta på över 400 sidor. Den 13 oktober lades den på socialminister Göran Hägglunds bord. Generaldirektör Ann-Christin Tauberman fick utredningsuppdraget i april 2009.

Behörighetsreglerna inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten har setts över. Utredaren föreslår att Socialstyrelsen ska se över förbudsbegränsningarna i kvacksalveribestämmelserna, men bara när det gäller somatiska sjukdomar. Inga ytterliga grupper ska enligt utredaren regleras inom hälso- och sjukvården utöver dagens 21 legitimationsyrken.

TRE FRÅGOR TILL psykolog Jenny Jägerfeld...

...vars ungdomsroman *Här ligger jag och blöder* (Gilla Böcker, 2010) är nominerad till Augustpriset 2010.

FOTO: EVA BRITA JÄRNEFORS

1 Grattis! Hur känns det?

– Det känns helt fantastiskt! Det är ju ett tecken på att man inte är helt ute och cyklar, ett tecken på att jag nog borde fortsätta skriva.

2 Vad handlar din bok om?

– Den handlar om Maja som är 17 år och går första året på gymnasiet. Maja passar inte in någonstans. Egentligen är hon inte särskilt missnöjd över det. Att gå runt med ett menlöst leende bara för att göra andra till lags ligger inte för henne. När hon råkar såga av sig tummen under en skulpturlektion så att blodet sprutar över hela klassrummet tror somliga att hon gjort det med flit. För att hon inte kan "verbalisera sin ångest". Maja detonerar nästan av indignation över misstankarna. För hon skulle aldrig göra något så vanvettigt som att lemlästa sig själv med flit. Och är det något hon kan göra med sin ångest så är det att verbalisera den. När hon ska hälsa på sin mamma i Norrköping är mamman inte där utan spårlöst försvunnen. Under letandet efter modern framkommer bit för bit att modern inte heller precis är som alla andra.

Jenny Jägerfeld signerade sin nu Augustnominerade bok i *Psykologtidningens* och *Psykologiguide*ns monter under Bokmässan i Göteborg i september.

3 Varför skrev du boken?

– Jag ville undersöka moderskapet. Det finns så mycket oskrivna regler kring hur man ska vara, tänka och känna som mamma. Jag ville se vad som händer om man inte vill eller kan vara en sådan mamma. Och jag ville framför allt se hur det blir för ett barn som inte har en sådan mor. Sedan ville jag skriva en bok som får läsaren att gapskratta ena stunden och gråta nästa, en bok som berör.

Hennes roman *Här ligger jag och blöder* är nominerad i kategorin bästa Barn- och ungdomsbok. Juryns motivering lyder: "Med träffsäker galghumor förkroppsligas Majas koketta och samtidigt oförställda utanförskap. En av misstag amputerad tumme kastar ut läsaren på en irrfärd i sökandet efter identitet. Ett psykologiskt porträtt med särskild trovärdighet i uttrycket."

Jenny Jägerfeld har tidigare även skrivit boken *Hål i huvudet* (2006). När hon inte skriver böcker arbetar hon som psykolog på egen mottagning i Stockholm. Jenny Jägerfeld sitter även i telefonslussen till Sveriges Radios program Radiopsykologen.

Vinnarna av Augustpriset utses 22 november. ■

KAJSA HEINEMANN

Effekten av psykologisk behandling är överdriven

Den påstådda effekten av psykologisk behandling vid depression bland vuxna är förmodligen överdriven. Det framgår av två stora genomgångar av publicerade studier, en som tagit hänsyn till kvaliteten i dessa och en till förekomsten av så kallad publiceringsbias.

Metaanalyser, stora genomgångar av publicerade studier för att bland annat avgöra vilken effekt en viss behandling ger och som sedan kan ligga till grund för exempelvis nya behandlingsriktlinjer, kan vara missvisande. Det visar en genomgång som gjorts av Gerhard Andersson, professor i klinisk psykologi vid Linköpings universitet och Karolinska Institutet, tillsammans med kolleger i Holland. De har granskat både kvaliteten på publicerade psykologiska behandlingsstudier i relation till de behandlingseffekter de visat, och förekomsten av publiceringsbias; att studieresultat som visar positiva effekter av behandling publiceras i större utsträckning än studieresultat som visar begränsad eller inga effekter.

INOM DEN KLINISKA forskningen gällande antidepressiva läkemedel uppmärksammades förekomsten av publiceringsbias redan 2008 och har sedan debatterats mycket.

– Det fanns goda skäl att misstänka att publiceringsbias även förekommer inom psykologisk behandlingsforskning, inte minst för att studier med nollresultat ofta

är svårare att få publicerade än studier som visar tydliga behandlingsresultat, säger Gerhard Andersson.

För några år sedan publicerades rapporter om att metaanalyser gällande effekter av psykologisk behandling mot depression hos barn och ungdomar kan ha varit överdrivna. En viktig orsak var att även studier med låg kvalitet inkluderades i dessa analyser. När det gäller psykologisk behandling mot depression hos vuxna finns endast ett fåtal studier publicerade som innefattar hela fältet av psykoterapeutiska metoder, och ingen som även tagit hänsyn till kvaliteten på studierna.

GERHARD ANDERSSON och kolleger har nu genomfört en sådan som innefattar hela fältet av behandlingsmetoder och då använt en databas med 115 randomiserade kontrollerade studier. Dessa omfattade totalt 178 psykoterapier avseende behandling av depression hos vuxna. Som psykologisk behandling definierades sådan behandling där verbal kommunikation mellan terapeut och patient var det centrala, eller där patienten arbetade självständigt utifrån en nedskrivna manual men med visst stöd (telefon,

e-post etc) av en terapeut. Åtta kriterier låg till grund för bedömningen av studierna kvalitet, bland annat att patienterna uppfyllde diagnoskriterierna för depression, att terapeuten var erfaren och att en behandlingsmanual användes. Endast 11 studier uppfyllde samtliga åtta kvalitetskriterier.

– Vi fann starka indikationer på att studier med hög kvalitet visar sämre behandlingseffekt vid depression hos vuxna jämfört med andra studier, liksom att effekten av psykoterapeutisk behandling för den patientgruppen har överdrivits i tidigare metaanalyser. Inkluderas studier med låg kvalitet ger resultatet en felaktig bild av behandlingens effekt, säger Gerhard Andersson:

– Det här visar att vi behöver fler och större studier som håller en hög kvalitet för att uttala oss om vilken effekt psykologisk behandling har för den här patientgruppen.

Även publiceringsbias är vanligt inom psykologisk behandlingsforskning. Gerhard Andersson och hans holländska kolleger granskade 117 studier där olika former av psykologisk behandling använts mot depression bland vuxna. Med hjälp av en statistisk metod fick de fram

att det sannolikt genomförts en rad studier som inte publicerats på grund av att behandlingsresultaten inte varit tillräckligt positiva. När sådana studier förblir opublicerade ger metaanalyser av samtliga en skev bild av verkligheten. Gerhard Andersson uppger att den sanna bilden av hur många vuxna med depression som faktiskt blir hjälpta av psykologisk behandling sannolikt ligger på omkring 40 procent, och inte 75 procent som tidigare ofta angetts.

RESULTATEN AV DE två metaanalyserna, den om kvalitet publicerad i *Psychological Medicine* (2010; 40: 211-223) och den om publiceringsbias i *British Journal of Psychiatry* (2010; 196: 173-178), föranleder inga förändringar i de nationella riktlinjerna för behandling av depression och ångestsyndrom, som Socialstyrelsen presenterade i våras. I dessa prioriteras psykologisk behandling, främst kbt, före läkemedelsbehandling vid lindrig och medelsvår depression.

GERHARD ANDERSSON ingick själv i Socialstyrelsens projektledningsgrupp då riktlinjerna togs fram.

– Våra metaanalyser skruvar ner effektmåttet något, det vill säga vilken effekt man kan förvänta sig av psykologisk behandling. Riktlinjerna gällande depression skulle kunna förbättras då det gäller indikation och vem som ska ge behandling. Vi har ju i en tidigare metaanalys visat att psykologisk behandling som ges på en universitetsklinik ger en bättre effekt än om behandlingen ges i primärvården. Jag tycker den frågan borde diskuteras mer, säger han.

Gerhard Andersson och hans holländska kolleger har även diskuterat att genomföra en motsvarande metaanalys avseende publiceringsbias då det handlar om ångestsyndrom. Men det handlar då om en rad olika tillstånd vilket gör en sådan analys svårare.

– Vid lindrig eller medelsvår depression blir upp till 80 procent av patienterna bättre inom ett år även utan behandling. Vid ångestsyndrom händer det oftast inget alls om patienten inte erbjuds behandling, och det handlar då om en mer differentierad intervention än vid depression där kbt är överlägset andra terapiformer. Jag är inte helt övertygad om att

publiceringsbias förekommer i motsvarande omfattning som är fallet vid depression, säger Gerhard Andersson. ■

PETER ÖRN

ILL: PETER JIGERSTRÖM

”**Vi behöver fler och större studier som håller en hög kvalitet för att uttala oss om vilken effekt psykologisk behandling har.**

Gerhard Andersson

Linnéuniversitetet får egen psykologutbildning

Nu finns ännu ett psykologprogram att söka till. Linnéuniversitetet blir därmed det tionde lärosätet i landet som får examinera psykologer.

Högskoleverket (HSV) har beslutat att ge Linnéuniversitetet i Kalmar tillstånd att starta psykologprogram. Därmed blir Linnéuniversitetet det tionde lärosätet i

landet som erbjuder psykologutbildning.

Det var i februari i år som Linnéuniversitetet ansökte om tillstånd att få utfärda psykologexamen. HSV

tillsatte då en grupp sakkunniga, som konstaterade att universitetet hade goda förutsättningar att erbjuda ett psykologprogram.

BEDÖMARGRUPPEN såg också positivt på att Linnéuniversitetet startar en forskarutbildning i psykologi.

Något HSV anser stärker både forskningsanknytningen och lärarresurserna genom att doktoranderna även kan undervisa på psykologprogrammet.

Linnéuniversitetets första psykologstudenter påbörjar utbildningen hösten 2011. ■

KAJSA HEINEMANN

Pris till adhd-forskare

Forskaren Karin Brocki, Institutionen för psykologi vid Uppsala universitet, har tilldelats Nationalkommitténs psykologipris till yngre forskare.

Hon får priset för att hon ”i longitudinella studier på ett nydanande sätt un-

FOTO: PÅR DAHLMAN

dersökt relationerna mellan utvecklingen av exekutiva funktioner och symtom samt mellan gener och underliggande neurala processer i hyperaktivitet/adhd”.

Med utgångspunkt från resultaten i hennes avhandlingsarbete, vilka visar på

betydelsen av ett barns ålder för uttryck av neuropsykologiska svårigheter och beteendesyntom hos barn med adhd, fortsätter Karin Brocki att studera betydelsen av ålder i manifestationen av adhd syndromet.

KARIN BROCKI tog emot priset den 29 oktober i samband med Kungliga Vetenskapsakademiens symposium ”Adhd – barnet bakom bokstäverna”. Symposiet hade initierats av Vetenskapsakademiens nationalkommitté för psykologi. ■

Psykolog och journalist får Sacharov-priset

Den kubanske dissidenten, psykologen och journalisten Guillermo Farinas har tilldelats 2010 års Sacharov-pris.

Guillermo Farinas är chef för den i Kuba oberoende och olagliga nyhetsbyrån Cubanacan Press, och han får Europaparlamentets pris för att han, enligt prismotiveringen, ”är redo att riskera livet för att få till stånd förändring i Kuba”.

Tidigare i år hungerstrejk-

kade Guillermo Farinas i 135 dagar och fick genom sin aktion den kubanska regeringen att frige 52 poli-

tiska fångar. Han har tidigare hungerstrejkat vid 23 tillfällen och suttit 11 år i fängelse. ■

Fel psykolog förlorade jobbet

En legitimerad psykolog i Örebro blev av med sitt arbete på Arbetsförmedlingen medan en olegitimerad psykolog i Karlskoga med motsvarande arbete fick behålla sitt, sedan Statens överklagandenämnd blandat ihop två ärenden som båda gällde överklagade anställningsbeslut med hänvisning

till avsaknad av legitimation.

Eftersom nämndens beslut inte går att överklaga till högre instans, eller upphäva, trots att det fattats på felaktiga grunder blev sammanblandningen ödesdigert för den drabbade kvinnan. Hon har nu JO-anmält Statens överklagandenämnd, uppger Karlskoga Kuriren. ■

50 000 kr per termin för att bli psykolog

En utbildningsplats på psykologprogrammet i Örebro kommer från och med hösten 2011 att kosta drygt 50 000 kronor per student och termin. Den prislappen gäller alla studenter som kommer från länder utanför EU-/EES-området samt Schweiz.

Det framgår då Örebro universitet nu släppt sin prislista för en utbildningsplats efter det att nya regler börjar gälla hösten 2011. Tidigare har det varit helt gratis att läsa på svenska högskolor och universitet.

Dyrast i Örebro blir

läkarprogrammet med en prislapp på 102 000 kronor per termin, medan exempelvis juristprogrammet kostar 26 400 kronor per termin. Universitetet får själva bestämma vilka avgifter de ska ta ut. ■

ANNONS

Forskning inom Ungdoms- och missbruksvård

Ansökningstillfälle den 28 februari 2011

Statens institutionsstyrelse, SiS, svarar för planering, ledning och drift av de särskilda ungdomshemmen och LVM-hemmen. En viktig uppgift för SiS är att bedriva metodutveckling och utvecklingsarbete samt att initiera och stödja forskning inom ungdoms- och missbruksvården i syfte att öka kunskapen om värden och dess resultat.

SiS välkomnar således forskningsansökningar som tar sin utgångspunkt i SiS forskningsprogram om vård och behandling av utsatta ungdomar och missbrukare, med särskilt fokus på vård och behandling under tvång. Särskilt efterlyses studier rörande resultat av vård och behandling samt innehåll och kvalitet i vård och behandling.

Ansökningstillfället gäller såväl ett- eller fleråriga forskningsprojekt som doktorandprojekt.

Senast den 28 februari 2011 klockan 16:00 ska projektskisser ha inkommit till Statens institutionsstyrelse för projekt som avses löpa från och med 2012-01-01.

Forskningsprogram, ansökningshandlingar och anvisningar till anslagssökande finns på SiS webbplats, www.stat-inst.se. För ytterligare information, kontakta forskningsledare med inriktning mot ungdom Caroline Björck, tfn 08-453 40 40 eller forskningsledare med inriktning mot missbruk Therese Reitan, tfn 08-453 40 19.

Statens institutionsstyrelse SiS

Människan är mer än sitt testresultat

Under mina år som psykolog har jag testat över hundra barn i flera olika forskningsprojekt. De test vi har använt mest – Bayleys, WPPSI och WISC – ger mycket värdefull kunskap om kognitiva förmågor och svårigheter, både på individ- och gruppnivå. Men jag har ändå ofta känt frustration över att de siffror vi har fått fram bara visar en bråkdel av det enskilda barnet.

För många år sedan arbetade jag i en uppföljningsstudie av för tidigt födda barn. De familjer som inte kunde ta sig till Lund åkte jag, med en skramlande testväska i handen, hem till. Jag minns en pojke som bodde på Österlen. Efter några timmar på tåg och buss steg jag av vid en nedlagd lanthandel, och blev hämtad i en gammal bil och skjutsad hem till bondgården. Jag hade rest långt och blev bjuden på lunch: kött, potatis och brunsås i en enorm portion. Hela familjen var hemma dagen till ära, även storasysters pojkvän, som satt i ett hörn och sneglade på mig över en teknik-katalog.

POJKEN JAG TESTADE var blygt nyfiken, och fåordig. Själva testningen gick sådär för honom. Eller ganska dåligt, sett till resultatet. Pojken hade inget flyt verbalt, och hade svårt att hitta strategier för att lösa uppgifterna. Han märkte själv att det inte gick bra, och blev allt tystare. Jag led med honom, och jag funderade över hans framtid. Hur skulle han klara sig i en värld där intellektuella förmågor värderas så högt?

Efter testningen frågade jag pojken om han kunde visa mig gården. Han sken upp. I stallet var det kvalmigt, och det luktade av varma djur och kobajs. Kor och kalvar stod i bås efter bås, och råmade och bökade runt. Jag blev överväldigad av intryck. Pojken pekade och visade. Plötsligt flöt hans ord lätt, och han kunde förklara ingående bland annat hur mjölkningsmaskiner fungerar. Nu märktes inget av blygsel.

”*Om jag inte hade besökt honom i hans miljö hade jag aldrig fått chans att se denna sida av honom.*”

Han var stolt och dessutom lite full i skratt när han märkte hur bortkommen jag var i miljön (jag minns att jag hade vita jeans och röda Converse på mig - inte särskilt funktionellt, och rätt fånigt på en bondgård).

Efter det att vi tittat i ladugården gick vi vidare runt huset – det var något mer pojken ville visa mig. Nu var han rosig på kinderna och exalterad. Bakom hörnet fanns en ENORM hög av gammalt bråte: diskmaskiner, cyklar, plankor, barnvagnar med mera. Här tillbringade pojken och pappan många timmar med att bygga egna finurliga maskiner och mackapärer.

Jag vet inte hur det har gått för denne pojke. Han är nu cirka 25 år. Utifrån hans testresultat misstänker jag att han inte valt den akademiska banan. Kanske arbetar han som bonde, eller mekaniker? Kanske har han hittat ett sätt att lösa praktiska problem på, baserat på årtal av mekande där bakom ladugården?

JAG TÄNKER PÅ HONOM ibland, och på den skillnad det var mellan pojken som testades med WISC och pojken som visade mig kossor och gamla tvättmaskiner. Om jag inte hade besökt honom i hans miljö hade jag aldrig fått chans att se denna sida av honom.

Min bild av honom, hans styrkor och svagheter, hans personlighet, hans framtidsutsikter, hade baserats på det jag sett under några timmar på mitt kontor, i min miljö, på det stora lasarettet. När jag besökte honom i den miljö han hörde hemma i fick jag en chans att skapa mig en mer mångfacetterad och mer rättvisande bild av honom. Jag tycker absolut att de kognitiva testen har sin självklara plats i dessa studier, och att det är av stort värde att veta hur det går för de grupper av barn där man misstänker svårigheter. För mig som psykolog har det dock varit viktigt att påminna mig själv om att dessa siffror inte är den enda, eller viktigaste, sanningen om barnet. Det finns så mycket annat som gör en människa. ■

MALENA ÅSARD
psykolog/journalist

Ny på jobbet

Vill vara en röst för alla psykologer

Psykolog Anders W Eriksson är ny förtroendeman i VG-Regionen. Hans mål är att förbättra psykologers villkor, men också verka för att fler medlemmar blir aktiva.

– Jag vill vara en röst för alla psykologer – oavsett teoretisk och metodologisk inriktning.

Anders W Eriksson har sedan i somras arbetat halvtid som facklig företrädare. Tanken var att han skulle arbeta den andra halvtiden som psykolog. Men eftersom arbetsgivaren inte har tillsatt någon vikarie för honom arbetar han fortfarande 75 procent.

– Vi befinner oss i en situation här i VG-regionen där regionen skär ner psykiatrik utan att ha en fungerande plan för vilka som ska ta över de patienter som inte får plats i den nya, mer specialiserade, organisationen. För mig innebär detta att det inte finns pengar att

ersätta min halva tjänst när jag arbetar fackligt. Men jag hoppas att jag verkligen kan arbeta 50 procent med fackliga frågor efter årsskiftet.

DEN TID SOM han har kunnat ägna sig åt fackligt arbete har främst gått till att driva MBL-förhandlingar, som handlar om neddragna psykologtjänster, men även att hantera lönerrevisionen. Han har även hunnit med några individärenden.

– Jag och mina fackliga kolleger här i VG-regionen har märkt att arbetsgivaren blivit mycket mer represiv, med en hårdare och mer

Anders W Eriksson

FOTO: TOMAS SODERGREN

oresonlig ton i kontakten med oss fackliga företrädare, säger Anders W Eriksson.

Hur ser dina mål ut?

– Att föra fram vikten av att arbetsgivaren tar till vara sina psykologer och deras kunskap. Jag tror att det är en viktig väg för att förbättra våra villkor. Jag vill utöver det vara en tydlig företrädare för Psykologförbundet inom Saco.

– Gentemot medlemmarna vill jag vara en pådrivare för att få fler psykologer att kräva mer av arbetsgivaren, som bättre villkor och mer inflytande. Jag vill få medlemmarna att bli mer aktiva för att själva förbättra sin situation, till exempel genom att inse vinsten med att söka ny tjänst.

– Slutligen har jag som mål att driva på den offentliga debatten om psykologer och psykologisk behandling. Jag vill vara en röst för alla psykologer oavsett teoretisk och metodologisk inriktning. Jag hoppas också att jag får tid och kraft att formulera fler debattartiklar. ■

KAJSA HEINEMANN

Läs även Anders W Erikssons debattartikel i GP 27 augusti 2010: <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.433067-akut-psykolog-brist-en-politisk-skandal>

En blick på Islands psykologer

Innan den ekonomiska krisen var nästan ingen psykolog på Island arbetslös. Men i dag saknar många psykologer arbete. Och det finns planer på att skära ned drastiskt inom landsting och kommun. Det säger Pétur Tyrfingsson, psykolog och ordförande i Islands Psykologförbund.

Tidigare på Island startade många psykologer eget, men i dag är det få som vågar ta den risken.

– De flesta är rädda, det är för osäkert. De flesta vill hellre ha anställning. Men det är ingen som anställer psykologer i dag, säger Pétur Tyrfingsson.

Självt är han sedan länge

anställd som psykolog inom psykiatrik. Sedan två år är han också ordförande för Islands Psykologförbund. Och han har en blogg, som läses av mellan 1 500- 2 000 personer, där han skriver kontinuerligt om psykologi och psykologernas situation. Han är också ofta anlitad för att vara med som expert i tv-

och radioprogram.

– Island är ett litet land, det är lätt att bli igenkänd – och känd, säger han och ler.

AV DE PSYKOLOGER som har arbete är det psykologerna som arbetar inom skolan som har drabbats hårdast av krisen, jämfört med psykologer anställda av staten. Skolpsykologerna har, till skillnad från de statligt anställda, ett annat avtal som innebär att de har lägre lön men med andra förmåner – som nu efter krisen inte finns kvar.

Men trots den allt hårdare arbetssituationen för

FOTO: EVA BRITA JÄRNEFORS

Pétur Tyrfingsson

psykologer väljer ändå de flesta att stanna kvar på Island, säger Pétur Tyrfingsson:

– Jo, även om enstaka psykologer har flyttat ser vi ingen trend att de söker sig utomlands. Det är annars en trend bland sjuksköterskor, läkare och lastbilschaufförer.

Man skulle kunna tro att antalet människor som söker

Nytt från FS

Vid förbundsstyrelsens senaste möte togs beslut om utformningen av den nya inkomstförsäkringen för förbundets medlemmar. Andra frågor som togs upp var Psykologförbundets eventuella medverkan i Facebook och styrelsens arvoden.

På FS-mötet den 19 oktober förbereddes och finslipades mål 2011 inför decembermötets beslut om kommande verksamhetsplan och budget. Dessutom fortsatte diskussionen om att med den nya styrelsesammansättningen driva vidare förbundets centrala frågor, bland annat gällande skolpsykologer och psykologer på vårdcentral.

– Det finns en stark enighet i styrelsen rörande dessa frågor och att strikt hålla sig till den kurs vi slagit in på. Det gäller bland annat att ta fram riktlinjer för skolpsykologer, att arbeta för att vårdcentraler anställer psykologer och att det blir en offentlig finansiering för be-

psykologisk behandling skulle öka i samband med krisen. Men, enligt Pétur Tyrfingsson, är det inte så.

– Nej, vi har inte sett att fler söker sig till psykiatrin – inte ännu. Krisen ser inte ut så. Effekten av krisen kommer vi förmodligen att se om tio år. Jag tror att det är främst de unga som drabbas, inte medelålders. Det är de som var 15 år när krisen kom och som växte upp och hade allt, men som nu kommer att sakna både arbete och pengar och har stora lån att betala. När de är 25 år kommer många av dem drabbas av depression och bli patienter inom psykiatrin,

Styrelseledamot Fredrik Wagnström har en egen blogg.

sök hos privatpraktiserande psykologer, säger förbunds-

tror Pétur Tyrfingsson och fortsätter:

– Men de som har drabbats allra värst är de som redan innan krisen hade det svårt, de fattiga, de hemlösa, missbrukarna samt de med allvarliga psykiska sjukdomar. De har det mycket svårt nu.

SEDAN 2008 HAR Islands psykologförbund konferenser varje år, berättar Pétur Tyrfingsson. Då samlas alla psykologer som är medlemmar i förbundet för att diskutera olika gemensamma spörsmål.

– På senaste mötet diskuterade vi psykologisk

ordförande Lars Ahlin.

En viktig fråga för styrelsen är också förbundets vision om att Psykologförbundets är ett förbund för alla psykologer.

– För första gången har vi nu fler än 7 000 medlemmar som är yrkesverksamma psykologer, och förbundet har en nettoökning av antalet medlemmar. Men vi är inte nöjda utan fortsätter att arbeta med rekryteringsfrågan, som är mycket prioriterad för oss i styrelsen.

Styrelsen sanktionerade även ett särskilt projekt för att vidareutveckla specialistordningen. Projektet innebär att Specialistrådet, IHPU och förbundets centrala administration ska samordnas optimalt.

– Detta beror i sin tur på den glädjande och fortsatt ökande efterfrågan från medlemmar på specialistutbildning, säger Lars Ahlin.

En av styrelsens nya ledamöter psykolog Fredrik

behandling inom primärvården, samt olika strategier för hur allmänheten ska få tillgång till psykologisk behandling. Det är väldigt bra att vi samlas och organiserar oss. Det gör oss psykologer socialt starkare, säger Pétur Tyrfingsson. ■

KAJSA HEINEMANN

Fakta/Islands psykologförbund: Bildades 1951, då fanns 5-6 psykologer på Island. I dag har förbundet 392 medlemmar, varav 239 är anställda, 89 arbetar privat, 51 är studerande och 13 är hedersmedlemmar.

Wagnström från Göteborg driver sedan tidigare en egen blogg, som han nu även använder för att beskriva sitt uppdrag i förbundsstyrelsen.

– Han, liksom andra nyttillträdde ledamöter som bidragit till en förnying av styrelsen, han väckt frågan om Psykologförbundets medverkan i sociala medier, berättar Lars Ahlin.

– Det handlar främst om möjligheten att finnas med på Facebook. Förhoppningen är att vi redan 2011 kan bli en aktör i sociala medier. Kansliet ska nu utreda den här frågan, säger Lars Ahlin.

VID OKTOBERMÖTET beslutade styrelsen att inte längre arbeta uppdraget som andre vice ordförande. Det innebär en besparing i styrelsearbetet på omkring 40 000 kronor per år plus sociala avgifter. Beslutet grundar sig i principen att inga utbetalningar ska göras för uppdrag, där det inte tydligt framgår vilken prestation arvodet avser, uppger Lars Ahlin.

– Uppdraget som förste vice ordförande är mer tydligt. Förutom att vara min ersättare som förbundets representant i olika sammanhang ska förste vice ordförande hålla sig mycket uppdaterad i de frågor förbundet driver, skriva ledare i *Psykologtidningen* och mycket annat, säger Lars Ahlin.

Utformningen av den nya inkomstförsäkringen för medlemmar i Psykologförbundet och som ska ingå i medlemsavgiften, beskrivs mer utförligt i nästa nummer av *Psykologtidningen* (10/2010). Försäkringen börjar gälla 1 januari 2011. ■

PETER ÖRN

Klagomålen ska leda till etisk reflektion och ny kunskap

Etikrådet tar emot klagomål från patienter och kolleger.

– Syftet med det samtal vi för med psykologen är att reflektera över de valsituationer och etiska frågeställningar som psykologen stått inför, säger Per Magnus Johansson, ordförande i Etikrådet.

De som vänder sig till Etikrådet i Sveriges Psykologförbund är missnöjda patienter som upplever att de inte blivit respekterade eller fått den förståelse de förväntar sig av en psykolog. Klagomål kommer också från kolleger som uppfattar att det finns något etiskt problematiskt i en enskild psykologs agerande. Något som de upplever att kollegan borde reflektera över.

Ibland ringer även tredje part, det vill säga föräldrar, andra anhöriga eller en advokat, och undrar över ett ärende, berättar Per Magnus Johansson.

Han ser att klagomålen ofta är knutna till frågan om respekt: ”Har jag som patient verkligen blivit respekterad av min psykolog?”

– Inte sällan handlar det om intyg, säger han: ”Hur trovärdig är en psykolog som skriver på detta sätt? Hur har psykologen kommit fram till denna slutsats? Jag tycker inte att slutsatsen verkar välgrundad. Handlar eller skriver alla psykologer på detta sätt?”

– Ibland vill den som hör av sig ha en ”second opinion” om detta är enda sättet att agera på eller om det finns fler alternativ.

ETIKRÅDET FÅR också klagomål av kulturell art: ”Har psykologen verkligen satt sig in i invandrapatientens kulturella och historiska omständigheter eller tillämpar han eller hon sitt eget kulturella värdesystem eller tänkande på patienten?”

– Vid sådana tillfällen kan utifrånperspektivet på patienten ha varit för stort. Psykologen har sett patienten utifrån

– Syftet med vårt samtal med den anmälda psykologen är att skapa en medvetenhet om det etiska dilemma som han eller hon stod inför, säger Per Magnus Johansson.

och inte inifrån när patienten önskat att psykologen identifierat sig mer med henne eller honom, säger Per Magnus Johansson.

– Vi vill att både psykologen, och den som har anmält, ska veta att vi tar det aktuella problemet på djupaste allvar. Då kan det bli en bra diskussion med den som klagomålet gäller. Det ligger en etik i att beakta den klagandes besvikelse, ifrågasättande och missnöje. När det är tredje part som hört av sig, ber vi att den berörda eller berörde själv hör av sig, säger han.

Den formella gången i Etikrådet, när ett klagomål kommer in, ser ut så här: Rådet diskuterar klagomålet på ett av sina regelbundna möten och bestämmer sig för om det ska bli ett ärende. Förutsättningen är att psykologen är medlem i Psykologförbundet och att klagomålet verkligen innehåller ett etiskt dilemma som lämpar sig för etisk reflektion. Dessutom krävs att det inte

har gått mer än två år mellan anmälan och den situation som är anledningen till klagomålet.

Rådets medlemmar diskuterar också vilka etiska frågor som aktualiseras i ärendet: Gäller klagomålet någon av huvudprinciperna i *Yrkesetiska principer för psykologer i Norden* – respekt för individens rättigheter och värdighet, yrkesmässig kompetens, ansvar eller yrkesmässig integritet?

Etikrådets medlemmar bestämmer sig för vem i gruppen som ska åta sig ärendet. Den anmälda psykologen får sedan ett brev där han eller hon uppmanas att ringa medlemmen i rådet. De för därefter ett eller flera telefonsamtal.

– Syftet med samtalet är att skapa en medvetenhet om det etiska dilemma som den anmälda psykologen stod inför.

ATT DELTA I DESSA samtal vilar i princip på frivillighet, även om medlemskap i Sveriges Psykologförbund förutsätter att man engagerar sig i etikrådsamtal. Med få undantag brukar den anmälda psykologen vilja tala med en medlem i Etikrådet.

– Vi märker att hos en del medlemmar finns förståelsen att vi utifrån en dömande inställning ska korrigera psykologen. Det handlar snarare om en öppen diskussion med reflektion om tänkbara perspektiv. Inom psykologyrket finns det inte alltid entydiga svar som är rätt eller fel. Samtidigt ligger det i Psykologförbundets intresse att psykologerna uppvisar trovärdighet, säger Per Magnus Johansson.

– De etiska principerna ska tillämpas på konkreta fall. De är objekt för tolkning i det enskilda fallet; just då det handlar om att omvandla dem från abstrakta principer till praktisk handling.

Han tillägger dock att det kan finnas gränsfrågor.

– Psykologin är en vetenskap i utveckling. Det betyder att det finns behov av att förnya sin kunskap och i den proces-

Förbundsjurist **Camilla Damell** svarar på juridiska frågor som rör psykologers yrkesutövning, juridiska ansvar, sekretessfrågor, journalföring, testhantering, anmälningsplikt vid misstanke om brott och mycket annat. Har du frågor som rör din yrkesprofession – tveka inte! **Mejla oss: tidningen@psykologforbundet.se**

FOTO: DAVID HOLMSTRÖM

Rätten att utfärda remiss

FRÅGA: På vår mottagning ska alla remisser utfärdas av en läkare, även om det rör en frågeställning som ligger inom psykologens kompetensområde. Är det så att bara läkare får remittera patienter?

Förbundsjuristen svarar: Vem som får utfärda remisser för en patient eller besvara en inkommande remiss är inte reglerad i någon författning, varken för läkare eller någon annan yrkesgrupp inom hälso- och sjukvården. Däremot ska det inom varje verksamhet finnas rutiner som fastställer vem eller vilka som får utfärda remisser. Vem som får utfärda remisser bestäms alltså på verksamhetsnivå och kan se olika ut inom olika verksamheter.

En remiss om en patient kan utgöra allt från beställning av en enkel provtagning till en begäran om en neuropsykologisk utredning. Givetvis är det viktigt att den som utfärdar eller besvarar en remiss har formell och reell kompetens att handlägga den aktuella frågeställningen. Handlar remissen om en frågeställning som ligger inom ramen för psykologernas kompetensområde är det ju lämpligt att en psykolog utfärdar remissen.

Socialstyrelsen har givit ut föreskrifter om ansvar för remisser för patienter inom hälso- och sjukvården m m (SOSFS 2004:11). Enligt föreskrifterna ska verksamhetschefen på den remitterande enheten fastställa rutiner för vem eller vilka inom verksamheten som får utfärda remisser. Det krävs

också att personal med formell och reell kompetens för uppgiften ska bedöma remissvaren och ta ställning till vilka åtgärder som ska vidtas. På samma sätt ska det enligt föreskrifterna finnas rutiner för hantering av remisser och remissvar på den mottagande enheten. Inkommande remisser ska enligt föreskrifterna bedömas och prioriteras av personal med formell och reell kompetens för uppgiften. Föreskrifterna anger också att det ska finnas rutiner för hur remisser och remissvar ska tas emot och sändas.

Enligt 2 kap 5§ *Lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område* (LYHS) har hälso- och sjukvårdspersonal själva ansvar för hur de fullgör sina arbetsuppgifter. Det personliga yrkesansvaret gäller självfallet även vid hantering av remisser. ■

sen kan också etiska problemställningar uppkomma. Dessutom innehåller psykologpraktiken överraskande moment. Vi kan inte förutsäga alla de problem som kan uppkomma i mötet med människor som är bedrövade eller psykiskt plågade.

BLIR PARTERNA NÖJDA med Etikrådets arbete? Per Magnus Johansson tycker att frågan är svår att besvara. När det gäller den anmälda psykologen, som etikrådsmedlemmarna har mest kontakt med, säger han:

– I allmänhet upplever han eller hon våra samtal som meningsfulla. Vi har noterat att i första kontakten kan många känna sig ifrågasatta, men lyckas man skapa ett gott samtalsklimat så märker psykologen i bästa fall att det inte är så hotande att ifrågasätta sig själv. Vissa psykologer vittnar om att de varit för isolerade i sitt arbete och kontakten med Etikrådet leder till att de får ett intellektuellt utbyte med kolleger.

Den som för fram klagomålet blir dock inte alltid nöjd med Etikrådets arbete.

– Det finns enskilda personer med traumatiska erfarenheter som upplever

Etikrådets arbete alltför harmlöst. Deras önskemål är av mera repressivt slag vilket rådet inte kan uppfylla. Besvikelsen finns då kvar även när de vet att deras klagan blivit ett etikrådsärende.

Rådet har hittills i samband med telefonsamtal kunnat upplysa den klagande om att han eller hon samtidigt även kan lämna in en anmälan till HSAN. I extrema fall kan medlemmen i etikrådet också uppmana personen att vända sig till polismyndigheten.

Vid mycket svåra och graverande fall kan rådet också föra ärendet vidare till förbundsstyrelsen.

– Det har bara hänt två gånger under de åtta år som jag arbetat inom Etikrådet. I både fallen har det lett till att medlemmen blivit utesluten ur förbundet.

Tar ni upp egna frågor till diskussion i Etikrådet?

– Vi har en levande diskussion där samtalen också leder till självreflektion. Yrket kräver att vi alla kritiskt granskar oss själva, och inom rådet upptäcker vi ofta hur känsliga och komplexa de frågor är som vi psykologer regelbundet ställs inför. Jag tycker fortfarande att

arbetet inom Etikrådet är en källa till väsentlig kunskap om både svårigheter, konflikter och valsituationer inom psykologyrket och dessutom om den svenska psykologkåren, dess arbetsuppgifter och vedermödor, summerar Per Magnus Johansson. ■

EVA BRITA JÄRNEFORS

Tidigare artiklar i serien:

”Psykologiska rummet är okränkbart”, *Psykologtidningen* (PT) nr 2/09.

Att vara både anhörig och psykolog, *PT* nr 10/09.

Att skriva intyg om någon du aldrig har träffat, *PT* nr 2/10.

Att få tala om dilemman i psykologarbetet, *PT* nr 6/10.

Har du frågor om etik?

Har du en fråga om etik eller brottas du med ett etiskt dilemma i ditt arbete?

Skicka din fråga till redaktionen, **tidningen@psykologforbundet.se**, så kan du få svar av Etikrådets ordförande Per Magnus Johansson i *Psykologtidningen*. Det går bra att vara anonym.

Psykiskt välbefinnande på ålderns höst

– förutsättningar och förhoppningar

Att psykisk hälsa och välbefinnande främst handlar om frånvaro av sjukdom – stämmer inte. Avgörande är psykologiska och sociala faktorer. Det skriver psykolog och fil dr Anne Ingeborg Berg, som här redogör för förutsättningarna för äldres välbefinnande. Hon argumenterar även för äldres behov av psykologisk behandling.

Att hälsa och funktion försämras med stigande ålder är vi alla medvetna om, men att sambandet mellan kroppsliga förändringar och det psykiska välbefinnandet är relativt svagt (George, 2010; Berg, 2009; 2006) är en nyhet för många.

En färsk studie, som inkluderar stora urval från England och Tyskland, visade att välbefinnandet ökade genom senare delen av livsloppet, från att vara som lägst vid 40-års ålder till en topp vid 74 år (Baird, 2010). Att välbefinnandet sedan planar ut och börjar sjunka vid övergången från 3e till 4e åldern, det vill säga vid 80 år, har också bekräftats i flera studier (Berg, 2009; Mroczek, 2005).

Nedgången i välbefinnandet vid 80-års ålder har dock visat sig vara svår att relatera till objektiva hälsomått. Det som påverkar är främst sociala nätverksfaktorer, upplevd hälsa och att förlora sin partner. Forskningsrönen säger oss, med andra ord, att det finns åldersrelaterade hot mot välbefinnandet, men att dessa till sin karaktär är möjliga att påverka genom både preventiva insatser och behandling.

Individer som befinner sig i riskgrupper måste därför identifieras och fångas upp när de till exempel återkommer till vårdcentraler med somatiska frågeställningar.

Vår hedoniska nivå

Hur kommer det sig då att man kan se fram emot ett gott åldrande trots de försämringar som mer eller mindre oundvikligt sker med hälsan? I förståelsen av denna paradox finns flera faktorer som är värda att beakta. För det första gör vi gärna misstaget att blunda för att människans främsta förutsättning för överlevnad, nämligen förmågan att anpassa sig till nya situationer, fortsätter i högsta grad genom senare delen av livsloppet. Enligt *set-point-teorin* (Headey, 1992) sjunker välbefinnandet efter negativa livshändelser, som till exempel insjuknande i en allvarlig sjukdom, men genom att ta i bruk inre resurser och även yttre stödstrukturer kommer vi efterhand att återhämta oss

till en nivå nära den vi hade innan.

Vår hedoniska nivå antas till stor del vara medfödd och även nära förknippad med vår personlighet. Även om denna svängning är oberoende av ålder, finns närliggande adaptiva processer som antas påverka och stärka denna mekanism när inre och yttre resurser marginaliseras.

Ett exempel på en sådan process är den förskjutning som verkar ske under livsloppet avseende hur vi går tillväga för att påverka vår livssituation. Beteenden som riktar sig mot den yttre världen – *primär kontroll* – avtar med stigande ålder medan inre mentala tillstånd, som emotion och motivation, i ökande grad blir objekt för påverkan – *sekundär kontroll* (Heckhausen, 2010).

Studier visar att när yttre omständigheter förändras är äldres förmåga till inre anpassning bättre än hos yngre (Heckhausen, 2010). En annan motsvarande process har även identifierats och studerats inom den forskningstradition som leds av psykolog Laura Carstensen. I jämförelser av äldre och yngre åldersgrupper i experimentsituationer uppvisar äldre en överlägsen förmåga till emotionell reglering (Charles, 2010). Förklaringen till gruppskillnaderna antas vara att med ökat medvetande om att livet är ändligt ökar strävan efter och skicklighet i att säkra välbefinnandet genom emotionell reglering. Även i Carol Ryffs begrepp *psykologiskt välbefinnande* finns en åldersrelaterad utveckling som kan bidra till bibehållet välbefinnande även i hög ålder.

Välbefinnande mäts inom sex olika dimensioner som speglar olika psykologiska funktioner: *autonomi, kontroll över miljö, personlig utveckling, positiva relationer med andra, mål i livet och själv-acceptans*. Äldre skattar sig högre på dimensionerna autonomi och upplevd kontroll över miljö. De få longitudinella analyser som gjorts så långt bekräftar antagandet om ”inom-individuell”-utveckling och utesluter att det enbart rör sig om effekter av att tillhöra en särskild födelsekohort.

Trots de hälsorelaterade förluster som sker med stigande ålder utvecklas människor och förbättrar sitt sätt att hantera

de utmaningar man stöter på. Samtidigt vet vi att trots denna utveckling skiljer sig äldre åt avseende välbefinnande och vissa faktorer är relaterade till dessa skillnader.

När vi talar om *gruppen äldre*, eller till och med det mer ”ålderistiska” begreppet *våra äldre*, talar vi i verkligheten om en synnerligen heterogen grupp individer där välbefinnande och funktion ser mycket olika ut. Majoriteten av äldre individer behåller autonomi och livskvalitet, men det finns alltså individer med sämre förutsättningar och erfarenheter, som kommer att behöva stöd både från anhöriga och andra i det informella omsorgssystemet och från den kommunala äldreomsorgen och sjukvårdssystemet. Detta stöd borde äldre ha samma rätt till som yngre.

Sömnpblem är varningstecken

Hur kan vi identifiera de individer som ingår i riskgruppen för sänkt välbefinnande? Även om vare sig objektiva hälsomått eller enskilda diagnoser har någon kraftfull effekt på välbefinnandet finns det vissa tillstånd som behöver uppmärksammas. Av 25 medicinska diagnoser fann vi att sömnpblem var den enda diagnos, med relativt betydande effektstorlek, som var relaterad till lägre livstillfredsställelse hos individer över 80 år (Berg, 2009).

Hälften av deltagarna uppgav dessutom betydande problem med sömn, och vi vet att det både finns biologiska och psykologiska faktorer bakom detta åldersrelaterade tillstånd. Vad som är särskilt intressant för psykologer att observera är att ny forskning på området visar att psykoterapi har god effekt på sömnpblem (Sivertsen & Nordhus, 2007). Att psykoterapi inte ger de biverkningar som sömnmedel har, särskilt i form av trötthet på dagtid, talar för att psykologisk behandling är att föredra i ett initialt skede. Denna forskning exemplifierar på ett utmärkt sätt hur psykologer med god effekt kan förebygga och behandla ett av de största hoten mot välbefinnande och funktion hos äldre.

Risken att förlora partner ökar med stigande ålder, och är ett annat exempel på en åldersrelaterat hot mot

välbefinnandet. Även om många äldre är tvungna att förhålla sig till denna förlust måste vi i ökad utsträckning inse att för den enskilde äldre individen är sorgen lika allvarlig som för yngre. I många fall är konsekvenserna till och med allvarligare.

I brist på tillräckligt socialt stöd förstärks de negativa effekterna av att förlora den som kanske genom ett helt liv har stått närmast. Att bli änka och, vad vi fann i vår studie, i synnerhet att bli änkling kan för många bli en inkörsport till depression och psykisk ohälsa.

Agneta Grimby formulerade detta mycket väl i *Psykologtidningen* nr 7/2010: ”Sorg är förvisso ingen sjukdom, men kan ge sådan.” På samma sätt som att sömnproblem inte kan förväntas hantearas av den drabbade som ”normalt för åldern” måste äldre i sorg uppmärksammas och erbjudas stöd.

Få äldre får psykologisk behandling

I tillägg till åldersrelaterade hot mot välbefinnande kan äldre även drabbas av samma psykiska ohälsa som yngre. Hur kommer det sig då att det fortfarande är ovanligt att äldre får psykologisk behandling? En av Psykologförbundets yrkesföreningar, Sveriges Geropsykologers Förening (SGF) gjorde i januari 2010 en undersökning där ca 150 vårdcentralpsykologer tillfrågades om hur stor andel av patientgruppen äldre som fick psykologisk behandling vid deras vårdcentral. Vi fick svar från 50 psykologer, av dessa svarade 10 psykologer att de enbart fick behandla patienter under 65 år. De övriga 40 psykologerna uppgav att i snitt 5 procent av pågående patienter var över 65 år.

Socialstyrelsens rapport *Psykologiska behandling av psykiska besvär hos äldre* (2009) bekräftar denna bild och konkluderar att så långt finns få studier gjorda på effekten av psykoterapi. Forskningsläget och den kliniska praxisen är alltså nedslående. Viktigt att uppmärksamma i det nedslående resultatet är dock att samtliga psykologer vi tillfrågade ansåg att människor över 65 år kan tillgodogöra sig psykologisk behandling.

Det ska också poängteras att geropsykologin under de senaste decennierna

har etablerat sig inom utvecklingspsykologin, och insikten att människan fortsätter att utvecklas genom livsloppet sprider sig. Denna perspektivförskjutning, från synen på åldrande som en avgränsad livsfas dominerad av sjukdomsprocesser till en förståelse av att den psykologiska utvecklingen faktiskt pågår under hela livsloppet, borde också resultera i en förändrad syn på effektivitet av psykologisk behandling av äldre.

Psykologers kompetens kan i långt större grad än vad vi ser i dag utnyttjas i arbete med psykisk ohälsa hos äldre individer, utöver de neuropsykologiska utredningar som nu blivit rutin vid en demensfrågeställning. Även om underlaget är litet, visar också Socialstyrelsens litteratursammanställning att psykoterapi ger effekt.

I nuläget kan vi alltså konstatera att inget talar för att äldre inte skulle kunna tillgodogöra sig psykoterapi. Frågan blir då vem som ska prioriteras i tider med knappa resurser? Ur ett strikt ekonomiskt perspektiv ter det sig logiskt att prioritera människor i yrkesverksam ålder för att underlätta rehabilitering tillbaka i arbete. Även ur ett hälsopreventivt perspektiv är värdet av livslång förbättrad hälsa genom behandling av psykisk ohälsa i tidig ålder uppenbart.

Men en 65-åring kan ha trettio år framför sig där vi vet att 1) åldrande-relaterad ohälsa och försämrad funktion kommer drabba en majoritet vid någon tidpunkt och 2) sambandet mellan olika objektiva hälsomått och psykisk hälsa är mycket komplext och mycket tyder på att sannolikheten att gå från psykisk ohälsa till psykisk hälsa är större än motsvarande för fysisk hälsa.

Förutom att äldre människors rätt att få psykologisk behandling borde vara självklar och inte ställas mot yngre åldersgruppers behov, finns alltså även ekonomiska skäl att arbeta för att öka tillgängligheten till psykologisk behandling även för äldre. Är det så att man i vården arbetar enligt föräldrade föreställningar om att psykoterapi inte är verksamt eller anser man att yngre människors lidande bör prioriteras?

Att vi i Sverige i dag brister i att ta ett nödvändigt preventivt perspektiv till

följd av rektangularisering av överlevnadskurvan – är oroande. Även om fysisk hälsa inte är en given garant för välbefinnande, vet vi att välbefinnande skjuter upp framtida morbiditet och mortalitet (Lyyra, 2005).

I arbetet med individer från samhällets minoriteter och gärna svaga grupper ser vi allt oftare att man i syfte att stärka yrkesmässig professionalitet och trovärdighet talar om särskild kompetens. En kompetens som i ökad utsträckning kommer att efterfrågas är den som geropsykologen har. Kunskap om psykologisk utveckling genom senare delen av livsloppet behövs uppenbarligen för att bekämpa den skada ålderistiska attityder, lagstiftning och praxis åstadkommer för äldre människor i dag. ■

ANNE INGEBORG BERG
Psykolog och fil dr

REFERENSER:

- Berg, A I, Hassing, L, McClearn, G E, & Johansson, B (2006). What matters for life satisfaction in the oldest-old? *Aging and Mental Health*, 10, 257-264.
- Berg, A I, Hoffman, L, Hassing, L B, McClearn, G E, & Johansson, B (2009). What matters, and what matters most, for change in life satisfaction in the oldest-old? A study over 6 years among individuals 80+. *Aging and Mental Health*, 13, 191-201.
- Baird, B M, Lucas, R E, & Donnellan, M B (2010). Life satisfaction across the lifespan: findings from two nationally representative panel studies. *Social Indicators Research*. Doi: 10.1007/s11205-010-9584-9.
- Charles, S T & Carstensen, L (2010). Social and emotional aging. *Annual Review of Psychology* 61, 383-409.
- George, L K (2010). Still happy after all these years: research frontiers on subjective well-being in later life. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 65B, 331-339.
- Headey, B & Wearing, A (1992). Understanding happiness: A theory of subjective well-being. Melbourne, Australia: Longman Cheshire.
- Heckhausen, J, Wrosch, C, & Schulz, R (2010). A motivational theory of lifespan development. *Psychological Review*, 117, 32-60.
- Mroczek, D K, & Spiro, A (2005). Change in life satisfaction during adulthood: findings from the veteran's affairs normative aging study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 189-202.
- Ryff, C & Singer, B (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, 9, 13-39.
- Sivertsen, B & Nordhus, I H (2007). Management of insomnia in older adults. *British Journal of Psychiatry*, 190, 285-286.

Om Anne Ingeborg Bergs forskning:

Anne Ingeborg Berg, psykolog och fil dr, redovisar i sin artikel aktuell forskning om förutsättningar för välbefinnande – också i hög ålder. Den vanliga föreställningen om att psykisk hälsa och välbefinnande i huvudsak är relaterad till frånvaro av sjukdom stämmer inte.

Psykologiska och sociala faktorer har en avgörande betydelse. Hon argumenterar även för att äldre kan tillgodogöra sig psykologisk behandling, som numera i huvudsak är förbehållen yngre men där nya generationer sannolikt kommer att ställa andra krav.

Anne Ingeborg Berg disputerade 2008 med avhandlingen *Life satisfaction in late life*. I dag är hon anställd som forskare och lärare vid Psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet, och arbetar i huvudsak med forskning som handlar om välbefinnande och kognitiv hälsa hos äldre.

Boo Johansson
Gästredaktör
Professor i geropsykologi,
Göteborgs universitet

”Konferensen stärker känslan av samhörighet”

Psykologstudent 10 samlade 500 psykologstuderande från hela landet. Arrangörerna var mer än nöjda.

– Konferensen erbjöd ovärderliga möjligheter för oss studerande att möta representanter från arbetslivet inför kommande praktikplatser och PTP-tjänster. Dessutom stärktes samhörighetskänslan mellan oss studenter, säger Emmelie Carlsson.

Tillsammans med fyra studerande från psykologprogrammet i Göteborg arrangerade Emmelie Carlsson årets Psykologstudent 10 (PS10), med temat ”Psykologens roll 2020”.

– Det är ett tema som verkligen berör oss: Vad vill vi som psykologstuderande och hur kan vi forma vår egen framtid? Jag upplever att alla varit mycket positivt inställda till årets tema, det har känts relevant och viktigt, säger Emmelie Carlsson.

Målsättningen inför PS10 var att minst nå det antal deltagare som kom till PS09 i Uppsala förra året. Resultatet blev 500 deltagare, en tangering av förra årets rekordsiffra.

– Vi hade kunnat ta emot 700 deltagare, men vi är ändå jättenöjda. Tyvärr är intresset förhållandevis lägre

från storstäderna än från de mindre studieorterna. Vi har fler deltagare från Mittuniversitetet i Östersund än från Stockholms Universitet. Flest deltagare kom från Göteborg, Uppsala, Lund och Linköping, och det beror nog på att det är orter som tidigare arrangerat konferensen, eller som Lund som arrangerar nästa 2011, säger Emmelie Carlsson.

KONFERENSENS FÖRSTA DAG innehöll ett 30-tal seminarier som alla knöt an till konferensens tema. Seminarierna skulle även fungera som inspiration inför andra dagens Open Space, då deltagarna själva bestämde ämnen som sedan diskuterades i grupper med 15-20 deltagare.

– Open Space ger möjlighet att bygga nätverk med studenter från andra studieorter och med arbetsgivare

och organisationer. Dagen ska vara som en stor ”fikaast”, då man talar om det man själv vill och med de personer man själv väljer, säger Emmelie Carlsson:

– Ett 60-tal arbetsgivarrepresentanter fanns på plats och i gruppdiskussionerna kombinerades deras yrkeserfarenheter med studenternas egna visioner. Dessa gruppsamtal gav utrymme för ett gemensamt visionärt tänkande.

Emmelie Carlsson hoppas att PS10, liksom de tidigare konferenserna, ska bana väg för en nationell förening för psykologstuderande, som sedan kan bli medlem i den europeiska studentorganisationen European Federation of Psychology Student Association (EFPSA).

– Vi är nu bara några få länder i Europa som ännu inte är medlemmar i EFPSA.

PETER ÖRN

Vågade och vann med Open Space

Kanske var det vågat att använda Open Space – ett koncept där konferensens innehåll bestäms gemensamt som första punkt på dagen – när 500 psykologstuderande träffades på Psykologstudent 10 (PS10) i Göteborg. Men arrangörerna var övertygade: Det här ska fungera! Och de fick rätt.

I början hördes vissa spridda röster av skepsis främst från lite äldre deltagare från organisationer och arbetsgivarhåll, som tidigare prövat konceptet Open Space. Men från de studerande och från arrangörerna var övertygelsen total. Med 500 deltagare

samlade i en stor konferenssal på lördagsmorgonen och ett tomt schema på väggen tog det drygt 30 minuter innan publiken fyllt exceldokumentet med ett 50-tal ämnen, och dagens parallella gruppdiskussioner kunde ta fart. Princip 1 enligt Open Space-konceptet, så som

arrangörerna uttryckte det, fungerade: ”Det är ni som kommit som är rätt personer för Open Space!”

PS10 lockade studerande från hela landet. Göteborg hade flest representanter med 121 deltagare, men även mindre orter som Östersund (17

deltagare) och Örebro (43 deltagare) var väl representerade. Med 500 deltagare nådde arrangörerna målet att nå minst lika många som på konferensen i Uppsala 2009.

I år fanns även Psykologförbundets yrkesföreningar på plats. Psykologförbundet var huvudsponsor och huvudpartner till konferensen. Förbundets ordförande Lars Ahlin höll i ett par av de drygt 30-tal seminarier under konferensens första dag som skulle tjäna som inspiration inför Open Space-dagen.

KONFERENSENS TEMA var Psykologens roll 2020, och medan Lars Ahlin uppehöll sig vid psykologyrkets framtid och förbundets arbete och betydelse för den enskilde psykologen, valde andra att täcka in frågor om bland annat betydelsen av nätverk, psykologens möjligheter i framtiden och psykologen som entreprenör.

– Psykologen har kompetens att fånga upp kundernas behov och kan bli

framgångsrika försäljare, och då handlar ”sälja” om att förstå kundens problem och erbjuda en lösning, sade psykologen Johannes Lundell från företaget Psykologpartners i Göteborg och fortsatte:

– Genom vår förmåga att komma in på rätt nivå i organisationen och därigenom påverka, kan vi som entreprenörer göra skillnad i samhället.

”**Ni måste stå för den kunskap själen förtjänar.**

*Mats Mogren,
psykolog och psykoterapeut*

Maria Henriksson, som går termin 9 på psykologprogrammet vid Lunds universitet, berättade om betydelsen av att bygga nätverk med utgångspunkt från det gena företaget DuoWise consulting, som hon startat tillsammans med psy-

kologstuderande Therese Bendelin. De erbjuder konsultation och tjänster inom psykologi till företag och organisationer.

– Vi trycker mycket på samarbetet med andra professioner, och då inte bara läkare, socionomer och liknande utan även ekonomer, arkitekter etc. Vi har mycket att lära av varandra.

Det var en vistelse i Hong Kong som lärde Maria Henriksson betydelsen av att nätverka.

– Där kan man lätt avsätta 3-4 kvällar i veckan till nätverkande på träffar som arrangeras av olika handelskammare.

Vi kom i kontakt med människor vi annars aldrig skulle ha träffat och några liknande möjligheter har jag inte sett i Sverige. I alla fall inte för psykologer. En dimension av PS10 vore att bjuda in andra kompetenser än psykologer för att nätverka och för att visa vilken kompetens psykologer har.

PSYKOLOG OCH PSYKOTERAPEUT Mats Mogren från Göteborg lyfte fram

Och priset i teckningstävlingen går till...

Redan i bussarna på väg till Psykologstudent10 fick de studerande en uppgift av arrangörerna: Rita din vision av psykologens roll år 2020!

Ett 50-tal studerande fattade pennan och tecknade sin framtid med stort allvar och med mycket humor. I flera bidrag för psykologen till och med ut i rymden, men juryn föll inte för deras visioner. Utan delat 1:a pris gick till:

Petronella Petersson, psykologstuderande i Lund, med motiveringen:

För att med träffsäkerhet och optimism skildrat den framtida psykologens möjligheter. I teckningen har en mängd olika verksamheter öppnat sina portar för psykologen, som har kompetens och självsäkerhet att själv välja inom vilket fält hon vill jobba.

Pris: En biljett till Psykologstudent 11.

I juryn deltog: Erik Blennow Nordström, Ellinor Bänkestad och Maria Holmquist, Studeranderådet och Eva Brita Järnefors, Psykologtidningen.

Ida Viklund och Elin Olsson, Linköping, med motiveringen:

På ett lättfattligt och hoppfullt vis skildrar tecknarna framtidens psykolog symboliskt som spindeln i nätet, något som juryn tolkar som att psykologen intar en central roll i samhället där hon har möjlighet att dra i de viktiga trådarna.

Pris: Ett års gratis medlemskap i Sveriges Psykologförbund.

EVA BRITA JÄRNEFORS

psykologens speciella kompetens vid sidan av exempelvis läkarna:

– Det som stör mig mest är psykologens tystnad när läkare talar om för psykologen vad hon eller han får göra. Ni måste stå för den kunskap som själen förtjänar, uppmanade han seminariedeltagarna.

Psykologiprofessor Gerhard Andersson, Linköpings universitet, såg framför sig ett 2020 med allt mer vägledad självhjälp inom behandling av depressioner:

– Vi får som psykologer inte stanna kvar i någon sorts grottillvaro, vägledad självhjälp kan i vissa fall vara lika bra som att få träffa en psykolog. Själva har vi nu börjat titta på möjligheten att skraddarsy internetbehandling mot depression, där man tar hänsyn till olika aspekter inom ramen för depression, så som ångest, relationsproblem etc. Nästa steg för att utveckla behandlingsmöjligheterna kan vara speciella applicationer för iPhone.

DAGEN AVSLUTADES MED *Psykologer tittar på film*. Psykologstuderande Jonas Moskin ledde samtalet efter den franska dokumentärfilmen *Man on wire*, om den spänningssökande och självupptagne Philippe Petit som är besatt av att gå på lina.

Seminariedagen blev den inspirationskälla som arrangörerna hoppats på inför Open Space. Bland de 50-tal ämnen som deltagarna själva bestämde samsades ”Hur kan psykologstuderande skapa forum för förändring” med ”Hur kan vi använda oss av nya strömningar inom psykologin och psykiatrin”, ”Hur utveckla forskar-PTP”, ”Vad kan psykologen göra i grundskolan”, ”Psykologförbundet som en kanal för studerande” och mycket annat.

Parallellt pågick ett 20-tal gruppdiskussioner, de dokumenterades för att så småningom publiceras på hemsidan för PS10, det byttes e-postadresser och bildades nya nätverk med diskussionsämnet som grund, och först när mörkret lagt sig avslutades dagen.

Psykologstudent 11 arrangeras i Lund mellan 6-8 maj 2011. ■

PETER ÖRN

Varför är en nationell konferens för psykologstuderande viktig?

Psykologtidningen frågade några besökare på PS10, och undrade samtidigt vilken framtidsfråga de själva anser vara viktigast med tanke på konferensens tema Psykologens roll 2020.

Myleen Offrell, termin 3 vid Lunds universitet:

– För mig handlar det mycket om att få insikter i psykologprogrammen på andra utbildningsorter. Kontakten mellan oss är tyvärr ganska dålig. Dessutom är det viktigt att få utbyta idéer i mer övergripande frågor.

– En viktig framtidsfråga är hur psykologer och psykologiämnet ska kunna synas mer i samhället. Varför finns det exempelvis inte fler psykologer inom politiken?

Ola Johnels, termin 5 vid Mittuniversitetet, Östersund:

– Vi studerande vet ganska lite om varandras utbildningar, kommunikationen mellan orterna är dålig, och därför är det både nyttigt och roligt att träffa andra studerande.

– Redan förra årets konferens i Uppsala handlade om en breddning av psykologyrket. Årets konferens ser jag som en fortsättning på det ämnet. En annan viktig framtidsfråga är psykologiämnets forskningsanknytning, att fortsätta utveckla en vetenskaplig grund för psykologin.

Hana Jamali, termin 9 psykologprogrammet vid Linköpings universitet:

– Det är viktigt att träffas för att byta idéer och skapa ett engagemang bland de studerande. Många känner sig engagerade, men vet kanske inte riktigt vad man vill med sitt engagemang. Då kan en sådan här konferens ge en struktur.

– Psykologens roll är den viktigaste framtidsfrågan, och då handlar det inte främst om vår roll i relation till andra yrkeskåreer utan om vad vi själva vill göra som psykologer.

TEXT: PETER ÖRN

FOTO: DAVID BROHEDE

”Varför finns det exempelvis inte fler psykologer inom politiken?”

Myleen Offrell

Edna B Foa

Världsledande inom PTSD

På en workshop i höstas var psykolog Edna B Foas behandlingsmodell för PTSD i fokus. Psykolog Anne Rotthaus presenterade modellen. Arrangerade gjorde Sveriges kliniska psykologers förening (SKPF).

I september ordnade SKPF en workshop i Stockholm i ämnet ”PTSD – neurovetenskap och behandling”. Deltagarna fick i huvudsak en presentation av den amerikansk-israeliska psykologen Edna B Foas behandlingsmodell ”Prolonged Exposure Therapy for PTSD”, som stegvis leder klienten genom trauma och ut ur PTSD-diagnosen.

Edna B Foa

Det finns olika teorier om vem som utvecklar posttraumatiskt stressyndrom, PTSD, och varför, liksom hur tillståndet bäst kan behandlas. Edna B Foa, psykolog och chef för Center of Treatment and Study of Anxiety vid universitetet i Pennsylvania i USA, anses med sin forskning och framgångsrika behandling av olika ångesttillstånd, vara ett av de största namnen på områdena PTSD, tvångssyndrom och social fobi. Det säger Anne Rotthaus, psykolog och psykoterapeut verksam vid vuxenpsykiatri i Örebro, som själv med framgång använder den manual för behandling av PTSD som Edna Foa tagit fram.

Foas material består dels av en terapeutmanual ”Prolonged Exposure Therapy for PTSD”, dels av en klientarbetsbok *Reclaiming Your Life from a Traumatic Experience*. Precis som Edna B Foa verkar Anne Rotthaus inom det kognitiva och beteendeterapeutiska fältet. Och manualen innehåller följaktligen avsnitt som psykoedukation, färdighetsträning, exponering in vivo samt imaginär exponering.

Det psykoedukativa inslaget utgör en viktig del och är också själva grunden

för den fortsatta behandlingen. Hur noggrann och omfattande förklaringsarna, eller rationalen ska vara beror på klienten, förklarar Anne Rotthaus:

– Jag försöker lägga mig där klienten är. För en del kan jag helt kortfattat beskriva våra betingade reaktioner. För andra, som är mer intresserade, kan jag rita och utförligt beskriva vad som händer. Det gäller att klienten förstår vad som rent fysiskt händer i kroppen vid en kris. Insikten hos klienten att den befinner sig i kris ger i sig mycket.

I manualen finns också ett steg kallat färdighetsträning som framför allt handlar om andning, eftersom sättet vi andas på påverkar våra känslor. Under sessionerna spelar andningsövningarna liksom det övriga innehållet in. Det ingår sedan i klientens hemläxa att lyssna till ljudupptagningen, samt arbeta såväl med andningsövningar som med andra uppgifter mellan sessionerna.

MEN FOAS MANUAL passar inte alla.

Klienten som ska arbeta med manualen måste dels ha diagnosen PTSD, dels ha en traumaberättelse, det vill säga, klienten måste ha något minne som går att berätta av den traumatiska händelsen.

– Om klienten enbart har en vag känsla av att ha varit med om något trauma finns det inget minne att återbesöka och bearbeta. Då faller förutsättningarna för att manualen ska fungera, förklarar Anne Roothaus.

Förutsättningarna faller även om klienten är inne i aktivt missbruk. Åtstörningar är ett annat område som Edna B Foa har ställt upp som ett exkluderingskriterium.

– Hon har ställt upp exkluderingskriterier helt i enlighet med klinisk praxis. Det enda som är helt bestämt är om klienten saknar en traumaberättelse. När det gäller andra kriterier gäller i slutändan individuella bedömningar.

Terapeuten har inledningsvis ett eller två bedömningssamtal med klienten för att se om manualen kan vara en lämplig behandlingsform. Om så är fallet fortsätter behandlingen. En eller två gånger i veckan i mellan 10 och 16 sessioner möts terapeut och klient för att under 90 minuter följa Foas manual. Mellan sessionerna får klienten in vivo exponering.

Genom att utsätta sig för de upplevelser, platser, beteenden eller situationer som man annars undviker eftersom de är associerade till traumat, minskar man obehaget och får ett mer realistiskt förhållande till sina minnen, säger Anne Roothaus:

– Det är viktigt att klienten är införstådd med rationalen för exponeringen, det vill säga, förstår både priset för ett fortsatt undvikande och vinsten med att exponera sig. Den klient som förstår syftet blir motiverad att utstå det obehag som exponeringen för med sig. Det är också viktigt att klienten inte bara rusar igenom det obehagliga utan faktiskt vågar vara i stunden och ta emot alla kroppssensationer, tankar och känslor som infinder sig, hur dåliga de än kan tyckas.

HEMUPPGIFTERNA MÅSTE vara väldefinierade och realistiska och första exponeringsuppgiften måste vara tillräckligt lätt så att klienten kan lyckas och

samtidigt tillräckligt svår för att vara en utmaning.

En lyckad in vivo-exponering är en förutsättning för att man sedan ska kunna gå vidare till den imaginära exponeringen.

Under den imaginära exponeringen återbesöker klienten stöttad av terapeuten det minne eller de minnen som driver det posttraumatiska stressyndromet.

Tanken är att traumatiska minnen inte processats färdigt. Den som trängt bort eller gjort allt för att undvika att bli påmind om det hemska som hänt, har i stället riskerat att utveckla en överkänslighet inför allt som på något vis kan påminna om det hemska.

– Allt du gör respektive inte gör för att undvika att bli påmind om vad som hänt vidmakthåller din posttraumatiska stress, säger Anne Rotthaus.

Att återbesöka minnet under trygg ledning, att processa minnet, ger en möjlighet för klienten att ta till sig att den traumatiska händelsen har hänt på riktigt, men att den inte händer nu. På så vis kan felaktiga associationer till egentligen harmlösa stimuli korrigeras, och den neurobiologiska balansen återställas.

Tillsammans med terapeuten bestämmer klienten en tydlig början och slut på berättelsen. Klienten sitter på en stol, blundar eller tittar på en bestämd punkt framför sig och besöker minnet.

– Klienten berättar i presens vad som händer. Terapeuten bekräftar: ”Jag är med dig. Försök välkomna och öppna för alla känslor”. Bara om berättelsen stannar upp hjälper terapeuten till genom att själv i presens fråga saker som: ”Vad händer nu?” eller: ”Vad känner du i kroppen?” för att sätta fart på berättelsen, berättar Anne Rotthaus.

EFTER ATT KLIENTEN har berättat klart, återvänt från sitt minne, återupprepar proceduren, fortsätter Anne Rotthaus:

– Klienten behöver återbesöka minnet flera gånger. Första gången kan det ibland mer påminna om en vanlig berättelse. Andra gången blir det svårare att hålla ifrån sig känslor och kroppssensationer. Klienten minns fler detaljer och tränger djupare in i minnet. Tredje

gången kan det vid ett enstaka okomplicerat trauma redan bli lite lättare igen.

ANNE ROTTHAUS HAR SETT att klienter inte sällan utelämnar de riktigt svåra delarna av minnet – ”hot spots” – som Foa kallar dem. Då kan det behöva avsättas en eller flera sessioner åt just de allra svåraste minnesbilderna.

Efter varje session utvärderas behandlingen med hjälp av bland annat skattningsskalor och obehagskurvor (SUD). Om obehagskurvorna visar att obehagen visserligen minskat men inte tillräckligt, utökas antalet terapitimmars. För Anne Rotthaus, liksom manualens skapare Edna B Foa, är vetenskapligheten viktig.

– Jag vill också betona psykologens ansvar att värna om den psykologiska teoribildningen. Liksom att våga ifrågasätta rådande teorier. Vi måste till exempel våga ifrågasätta känslobearbetningsteorin (EPT), även om den ingår i en fungerande paketlösning. Vi ska inte hålla fast vid det gamla bara för att vi har blivit vana vid det. Vi behöver fortlöpande uppdatera våra teorier för att kunna ge våra klienter rationaler som håller, säger Anne Rotthaus.

I maj 2011 kommer Edna B Foa till Stockholm för att hålla kursen ”Prolongued Exposure Therapy for PTSD”.

Mer info: www.casper-aaen.com/Edna.html ■

HELENE LUMHOLDT
Frilansjournalist

Workshop blev startskottet för SKPF

Psykolog Anne Rotthaus höll i workshopen om behandlingsmodellen vid PTSD. Den var startskottet för föreningen, som under året fått nytt liv och nya styrelsemedlemmar. Peter Westberg och Eva Hedenstedt arrangerade workshopen.

– Vi anser att det är ett angeläget område. Föreningen samlar alla kliniska psykologer oavsett behandlingsinriktning och verkar därmed för att komma ifrån den polarisering mellan psykologer med olika behandlingsinriktningar, som i decennier försvagat snarare än stärkt svenska psykologers ställning, säger Eva Hedenstedt.

För mer information om SKPF: www.kliniskapsykologer.se

Psykologen Anne Rotthaus presenterade behandlingsmodellen för PTSD.

DOKTORSAVHANDLING

Ny modell för att hjälpa förskolebarn

Förskolebarn som hamnar i lek- eller samspelsvärigheter, och därför befinner sig i en negativ roll i barngruppen, kan inkluderas och hamna i en positiv situation med hjälp av en ny modell som utvecklats av förskolepsykologen Kerstin Bygdeson-Larsson i Umeå. Modellen kallas Pedagogisk processreflektion.

Kerstin Bygdeson-Larsson

Modellen vänder sig till förskolepersonal som vill hitta nya sätt att inkludera alla barn på ett positivt sätt i lek och samspel. Genom att använda den kan personalen hjälpa barn som hamnar i bråk och konflikter, är splittrat och har svårt att koncentrera sig eller inte får vara med i leken med andra barn.

Kerstin Bygdeson-Larsson uppger i ett pressmeddelande att det är viktigt

att betrakta barns lek- och samspelsvärigheter utifrån ett verksamhetsperspektiv och inte förlägga orsaken till problemen hos det individuella barnet eller förskolläraren.

– Professionsutveckling i förskolan, kopplat till just lek och samspel mellan barnen handlar inte om färdiga lösningar, program eller metoder, utan om en gemensam problemlösning, där förskolepersonalen själva sätter upp mål och tar rollen som förändringsagenter, säger Kerstin Bygdeson-Larsson.

Den 29 oktober disputerade hon på sin doktorsavhandling om Pedagogisk processreflektion. Avhandlingens titel är *Vi började se barnen och deras samspel på ett nytt sätt. Utveckling av samspeletsdimensionen i förskolan med hjälp av Pedagogisk processreflektion*. Disputationen ägde rum vid Umeå universitet. ■

Missbruk bakom våldsbeteende

Personer med bipolär sjukdom är överrepresenterade bland dem som begår våldsbrott, men det är inte sjukdomen i sig som leder till våldsbrott utan dessa personers samtidiga missbruk. Det visar en studie av forskare vid Karolinska Institutet i samarbete med kolleger vid Oxfords universitet.

I studien har 3 700 personer med bipolär sjukdom och som vårdats på sjukhus i Sverige åren 1973-2004 jämförts med 37 000 personer ur den allmänna befolkningen. Av personer med bipolär sjukdom och missbruk hade 21 procent senare dömts för våldsbrott, jämfört med 5 procent bland dem med bipolär sjukdom men utan missbruk. I normalbefolkningen var andelen dömda för våldsbrott endast 3 procent.

Niklas Långström, professor vid Centrum för Våldsprevention och en av forskarna bakom studien, hoppas att de nya resultaten bidrar till ett ifrågasättande av förenklade förklaringar till hur våldsbrott uppkommer. I en tidigare studie har forskarna visat att personer med schizofreni är obetydligt våldsammare än normalbefolkningen, förutsatt att inget missbruk förekom.

Studien om bipolär sjukdom och våldsbrott publicerades online 6 september 2010 i *Archives of General Psychiatry*. ■

Facebook minskade inte symtomen

Stödgrupper på internetbaserade kontaktforum, så som Facebook, bidrar inte till att minska de psykologiska effekterna efter traumatiska händelser. Det framgår av en studie med amerikanska studenter som vände sig till internetbaserade forum för att hantera känslorna efter skolskjutningar på deras universitet. I studien ingick studenter vid Virginia Tech, som 2007 utsattes för en så kallad skolskjutning, och Northern Illinois University, som drabbades av samma sak 2008.

Aktiviteten på internet ökade dramatiskt efter dessa skolskjutningar, speciellt på Facebook, och det startades bland annat stödgrupper för att hjälpa

studenter på de drabbade universiteten.

Forskaren Amanda Vicary och psykologiprofessorn R Chris Fraley på University of Illinois bestämde sig för att kontakta 900 studenter på Virginia Tech, och som deltog på Facebook, med erbjudande om att delta i en studie online. När sedan ytterligare en skolskjutning ägde rum på Northern Illinois University gjorde samma forskare en motsvarande studie där. 71 procent av studenterna hade symtom på depression och 64 procent på PTSD två veckor efter dödsskjutningarna. Efter ytterligare sex veckor hade 30 procent fortfarande symtom på depression och 22 procent på PTSD.

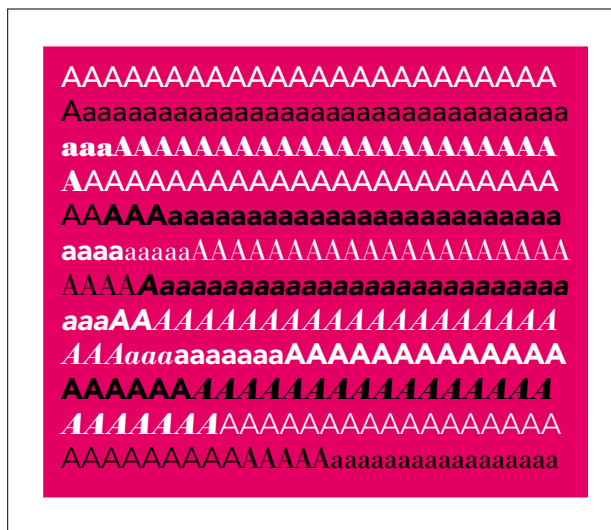
Resultatet visar att graden av aktivitet på internet inte påverkade symtombilden och den långsiktiga effekten på depression och PTSD vare sig positivt eller negativt. ■

Studien publicerades online i *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27 september 2010.

DISPUTATIONER

Lars Häsänen, Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet, disputerar den 19 november på sin avhandling *Organizational death and employee motivation: Investigating a plant closure in a multi-plant organization*.

ILL: MARIANNE TAN

“Hollywood ligger i San Fransisco” En studie om konformitet på internet

Orsakerna bakom konformitet finns det många studier om. De har varit sociala, personlighetsmässiga och biologiska. Men hur ser konformiteten ut på internet? Det undrade Oskar Eriksson, PTP-psykolog, som här presenterar en studie, som var en del av hans examensarbete på psykologprogrammet vid Linköpings universitet.

På 1950-talet genomförde Solomon Asch en välkänd serie experiment där han lät deltagare peka ut vilken av tre linjer som var lika lång som en kontrollinje (Forsyth, 2006). Individuellt svarade deltagare rätt på 99 procent av frågorna. I närvaro av Aschs inofficiella medhjälpare, vilka uppmanats att svara fel på förutbestämda uppgifter, ökade dock andelen felsvar till cirka 33 procent. De som följde den felaktiga majoriteten gav uttryck för fenomenet konformitet, att ändra sin åsikt eller handling så att den stämmer överens med majoritetens åsikt eller den sociala normen. Konformitet har sedan påvisats i många experiment med lik-

nande resultat (se Bond & Smith, 1996).

Orsakerna till konformitet har visat sig vara, bland annat, sociala (Cialdini & Goldstein, 2004), personlighetsmässiga (DeYoung, Peterson & Higgins, 2002) och biologiska (Berns et al, 2005).

Gällande social påverkan via kommunikation över datorer och internet finns det en teori enligt vilken det sker en statusutjämning på grund av den ökade anonymiteten (se Dubrovsky, Kiesler & Sethna, 1991), vilket skulle leda till minskad konformitet. Det finns också en teori enligt vilken den ökade anonymiteten i stället leder till ökad identifikation med gruppen som helhet, vilket

i sin tur skulle leda till ökad konformitet (se Postmes, Spears & Lea, 1999).

Studiens upplägg

För att ta reda på hur konformiteten ser ut på internet gjordes en studie som en del av ett examensarbete på psykologprogrammet vid Linköpings universitet. Deltagare fick besvara en webbaserad enkät, som utöver demografiska frågor innehöll allmänbildnings-, logik- och attitydfrågor. Deltagarna fördelades utifrån jämna och ojämna födelsemånader i två grupper, kontroll- respektive konformitetsgrupp. Samtliga deltagare besvarade samma frågor, men konformitetsgruppen fick under varje fråga se ett diagram med

fabricerade siffror som påstods representera andra deltagares svar.

Av de 26 frågorna med diagram var cirka 40 procent av diagrammen en korrekt återgivning av hur svaren sett ut i en förmätning. Resterande diagram, under de *kritiska frågorna*, visade hur majoriteten hade valt ett felaktigt eller, gällande attitydfrågorna, avvikande svar.

Studien annonserades på tio hemsidor för social interaktion under två veckors tid. Antalet deltagare som bedömdes vara seriösa var 941 stycken, av vilka 59 procent var kvinnor. Åldern varierade mellan 12 och 88 år med en medelålder på 30,4 år.

Majoriteten konformerar

Antalet svar i enlighet med manipulationen i konformitetsgruppen jämfördes med antalet personer som avgett samma svar i kontrollgruppen genom ett oberoende t-test på de 15 kritiska frågorna, $M_{konf} = 2,23$ ($SD = 2,31$), $M_{ktrl} = 1,20$ ($SD = 1,09$), $t(939) = 8,69$, $p < ,001$, $d = 0,57$.

Vid χ^2 -analyser av svaren på de olika frågorna fanns signifikanta skillnader på samtliga nio kritiska frågor gällande allmänbildning och logik, men endast två av sex kritiska frågor gällande attityder.

Sett till samtliga kritiska frågor var det 78,8 procent av deltagarna som någon gång konformerade medan det på enbart allmänbildnings- och logikfrågorna var 52,4 procent. I övrigt ökade konformiteten om uppgiften var svår och ju större majoriteten i diagrammen var (se Eriksson, 2010). Konformiteten minskade ju högre utbildning och ju äldre deltagarna var och ingen signifikant skillnad fanns i konformitetsnivå mellan män och kvinnor.

Konformitet på internet

Att konformitet förekom på fler kritiska allmänbildnings- och logikfrågor än attitydfrågor kan bero på svårigheter att mäta konformitet på attitydfrågor utan att veta deltagarnas tidigare åsikter. Svartsfördelningen i diagrammen under attitydfrågorna var utformad för att avvika från de svar som hade givits av psykolog- och socionomstudenter i

förmätningen, och deras åsikter kanske inte är representativa för befolkningen i stort. Därför är det sannolikt mest rimligt att främst se till den konformitet som förekom på allmänbildnings- och logikfrågorna.

Effektstorleken är endast måttlig, sett till alla frågor, och liten till måttlig på varje kritisk fråga gällande allmänbildning och logik. Skillnaden är dock genomgående, och då det enda som skiljde mellan grupperna var möjligheten att ta del av andras svar kan det antas att det är konformitet som har förekommit.

Till exempel svarade 22,1 procent av deltagarna i konformitetsgruppen att Hollywood ligger i San Francisco (vilket drygt 80 procent hade svarat enligt diagrammet) medan endast 4,2 procent av kontrollgruppen gav samma svar.

På tre av de hemsidor där studien annonserades startade diskussioner om enkäten. Flera deltagare uttryckte att det var för tydligt vad enkäten var ute efter att fånga och en skepsis gällande om någon skulle följa diagrammen. Trots denna upplevda brist i vilseledning hos en del konformerade alltså över hälften av deltagarna i konformitetsgruppen på minst en fråga. Några deltagare rapporterade att de vid svåra frågor tog vägledning av diagrammen trots att de misstänkte att dessa var felaktiga.

Det är ett exempel på vilken stark gruppprocess konformitet kan vara. Deltagare från de sidor där diskussion förekom jämfördes med övriga för att hitta eventuell påverkan av diskussionerna på svaren, men inga signifikanta skillnader fanns (se Eriksson, 2010).

Den lägre konformiteten jämfört med Aschs experiment är i linje med den minskning av konformitet sedan 1950-talet som Bond och Smith (1996) fann i sin metaanalys. Resultaten är också jämförbara med resultat i andra studier, både utanför (Baron, Vandello & Brunzman, 1996) och på internet (Williams, Cheung & Choi, 2000), även om allt för stora slutsatser inte kan dras på grund av skillnader i tillvägagångssätt, kultur med mera. Resultaten visar att konformitet förekommer på

internet och att majoritetens inverkan är stark även när kommunikation sker via datorer.

Då allt fler personer har sociala kontakter på internet är det viktigt att fortsätta forska om hur samspelet på nätet skiljer sig från, och liknar det mellan människor utanför internet. Gällande exempelvis konformitet på internet finns mycket få tidigare studier gjorda. Vad gör att fenomen som mobbing uppstår även på internet? På vilket sätt påverkar konformiteten gruppssammanhållningen på communities? För en mer utförlig diskussion kring denna studies implikationer, etiska överväganden och begränsningar, se Eriksson, 2010. ■

OSKAR ERIKSSON

PTP-psykolog, Västervik

REFERENSLISTA

- Baron, R S, Vandello, J A, & Brunzman, B (1996). The forgotten variable in conformity research: Impact of task importance on social influence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 915-927. doi:10.1037/0022-3514.71.5.915.
- Berns, G S, Chappelow, J, Zink, C F, Pagnoni, G, Martin-Skurski, M E, & Richards, J (2005). Neurobiological correlates of social conformity and independence during mental rotation. *Biological Psychiatry*, 58, 245-253. doi:10.1016/j.biopsych.2005.04.012.
- Bond, R, & Smith, P B (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's (1952b, 1956) line judgment task. *Psychological Bulletin*, 119, 111-137. doi:10.1037/0033-2909.119.1.111.
- Cialdini, R B, & Goldstein, N J (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology*, 55, 591-621. doi:10.1146/annurev.psych.55.090902.142015.
- DeYoung, C G, Peterson, J B, & Higgins, D M (2002). Higher-order factors of the big five predict conformity: Are there neuroses of health? *Personality and Individual Differences*, 33, 533-552. doi:10.1016/S0191-8869(01)00171-4.
- Dubrovsky, V J, Kiesler, S, & Sethna, B N (1991). The equalization phenomenon: Status effects in computer-mediated and face-to-face decisionmaking groups. *Human-Computer Interaction*, 6, 119-146. doi:10.1207/s15327051hci0602_2.
- Eriksson, O (2010). *Konformitet på Internet: Hur vi påverkas av andra*. (Psykologexamensuppsats). Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet: Linköping. För en pdf av uppsatsen, mejla: oskar.eriksson@psykolog.net
- Forsyth, D R (2006). *Group dynamics* (4:e utg.). Belmont: Thomson Higher Education.
- Postmes, T, Spears, R, & Lea, M (1999). Social identity, normative content and "deindividuation" in computer-mediated groups. I N. Ellemers, R Spears & B Doosje (red), *Social identity: Context, commitment, content* (s 164-183). Oxford: Blackwell.
- Williams, K D, Cheung, C K T, & Choi, W (2000). Cyberostracism: Effects of being ignored over the internet. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 748-762. doi:10.1037//0022-3514.79.5.748.

Hundar hjälper barn med autism

En hund i familjen har tydligt positiva effekter på barn med autistiskt syndrom. Det visar en ny studie.

Hunden påverkar barnets nivåer av stresshormon i gynnsam riktning, barnets oro minskar och det ökar sin sociala förmåga. Det framgår av en studie från Université de Montreal.

Nivåerna på stresshormonet kortisol mättes i saliv hos 42 barn med autistiskt syndrom före, under och efter kontakt med en hund.

Dessutom ombads föräldrarna fylla i ett frågeformulär om barnens beteende före, under och efter hundkon-

takten. Kortisolnivåerna minskade och i genomsnitt uppgav föräldrarna 33 negativa beteendevikelser före hundkontakten och 25 under kontakten.

DETTA ÄR ENLIGT forskarna den första vetenskapliga studien som granskat vilken effekt kontakt med hundar har för dessa barn.

Studien är publicerad i tidskriften *Psychoneuroendocrinology* (2010; 35: 1187). ■

ANNONS

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

Möter du våldsutsatta kvinnor i ditt arbete?

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, är ett kunskapscentrum vid Uppsala universitet som arbetar på regeringens uppdrag med att höja kompetensen om våld i nära relationer. Vi informerar, utbildar, sammanställer kunskap, forskar och utvecklar metoder för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor.

Genom den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen 020-50 50 50 erbjuder vi stöd till kvinnor som utsatts för hot, våld eller sexuella övergrepp.

Läs gärna mer om oss och om aktuella utbildningar på www.nck.uu.se och på www.kvinnofridslinjen.se.

Psykolog med särskilt uppdrag

Yassin Ekdahl, svenskutbildad psykolog med somaliska rötter, är nyanställd på Röda korsets rehabiliteringscenter för krigsskadade och torterade i Malmö. Hans specialuppdrag är att nå ut till somalier, den grupp flyktingar som centret haft svårast att komma i kontakt med.

Yassin Ekdahl kom till Sverige som ensamkommande flyktingbarn i början av 1990-talet, när han var 16 år, och fick sitt svenska efternamn av en fosterfamilj som sedan adopterade honom. Han bestämde sig tidigt för att bli psykolog, då han själv hade upplevt det stora behov som fanns bland människor som varit på flykt.

De somalier som kommer till Sverige som flyktingar har levt länge med krig och oroligheter. Många har svåra minnen som de kan behöva hjälp att bearbeta.

Svenska organisationer och myndigheter har svårt att nå ut till somalier med information om hur de kan få råd och hjälp. Ett problem, enligt Yassin Ekdahl, är att begreppet psykisk ohälsa saknas i det somaliska språket.

I LIKHET MED människor från många andra delar av världen tolkar många somalier symtomen på psykisk sjukdom utifrån helt andra kriterier.

– Psykisk sjukdom ses traditionellt inte som något som kommer inifrån individen själv, utan något som kommer utifrån. Det är samma typ av synsätt som finns på många andra håll i Afrika, Asien, Latinamerika och vissa delar av Mellanös-

tern. En person som har en psykisk sjukdom som psykos, kan ses som förhäxad eller besatt av en ond ande.

DEN SOMALISKA kulturen bygger på klaner, inom vilka medlemmarna tar väl hand om varandra. I många av dessa kollektiv försöker man i det längsta bota den sjuke med amuletter eller genom att läsa koranverser över dem, berättar Yassin Ekdahl:

– Att söka hjälp inom psykiatri är något som görs i absolut sista hand. I det somaliska språket finns inte ens ord för sådant som ångest, psykos och depression. Den som måste ha psykiatrisk vård anses vara galen och för dem finns inget botemedel. Den som uppfattas som besatt får hjälp inom klanen och familjen. Inom den somaliska traditionella kulturen är det ingen som vill förknippas med någon som är galen, förklarar Yassin Ekdahl.

Problem som ångest och depression tolkas av många somalier utifrån fysiska symtom.

– De som drabbas ser det enbart som något fysiskt, att de inte längre kan sova och äta, att de har huvudvärk, ont i ryggen och liknande, fortsätter Yassin Ekdahl. Det ingår inte i deras föreställningsvärld att problemet skulle böttna i psykisk ohälsa.

“Begreppet psykisk ohälsa saknas i det somaliska språket”

Yassin Ekdahls första uppdrag är att komma i kontakt med dem som behöver vård. I det sammanhanget är det viktigt att känna till att Somalia fick sitt skriftspråk sent. Första boken på somaliska trycktes 1972. Fram till dess skedde allt utbyte av information – även lagar - via muntlig tradition.

– Det räcker inte med att skicka ut broschyrer, säger han. Somalier kommer från en kultur där allt bygger på en muntlig tradition. Det är dessutom en nomadkultur där relationen till andra är livsviktig.

En dag i veckan kommer Yassin Ekdahl att besöka somaliska föreningar, för att deras medlemmar ska få kunskap om hur de kan komma i kontakt med honom. Han kommer då också att utbilda föreningarnas amhällsinfor-

matörer, så att de kan sprida information om vilken hjälp det finns att få.

HAN KOMMER OCKSÅ att utbilda SFI-lärare och personal inom socialtjänsten så att de blir bättre på att fånga upp vilka som har behov av hjälp.

– Det finns elever som har läst svenska i flera år utan att ha lärt sig något, säger Yassin Ekdahl. Orsaken kan vara att de har ett obearbetat trauma som blockerar minnet, koncentrationsförmågan och inlärningsförmågan. De som har plågsamma minnen av tortyr och krigsupplevelser kan behöva hjälp med att bearbeta dem innan de är redo att gå vidare. Det är först när de har fått behandling mot sitt trauma som de kan bli en del av samhället. ■

JENNY WICKBERG
Frilansjournalist

”Frihet är viktigare än tolerans”

Att människors lika värde skulle vara ifrågasatt genom att Sverigedemokraterna tog plats i riksdagen, som förbundsordförande Lars Ahlin skrev i *Psykologtidningen* nr 8/2010 – håller inte Anders Östlund, psykolog och Sverigedemokrat, med om.

Lars Ahlin skriver också att vårt humana, demokratiska och civiliserade samhälle skulle skakas i sina grundvalar för att Sverigedemokraterna kommit in i riksdagen. Och att fördomar, diskriminering, hatbrott och etnisk rensning skulle väcka våra obehagliga minnen.

Till dig Lars vill jag säga: I 1930-talets Tyskland mobiliserades institutioner och enskilda civila för, att på olika sätt, utesluta och isolera judarna långt innan den slutgiltiga lösningen presenterades. Flyktingar från före detta kommuniststaterna minns hur de som individer förföljdes för sina åsikter om frihet och verklig jämlikhet, inte bara av staten, utan också av många aningslösa medlöpare och politiskt korrekta.

Nu, om än med något omvända förtecken, har det pågått och fortfarande pågår ett drev, ett ”förföriskt massfenomen”, riktat mot oss Sverigedemokrater. Vi berövas vår personliga individualitet, buntas ihop och urskillningslöst fördöms som nazister, fascister och främlingsfientliga, med de politiskt korrekta som förfärade och uppskrämda åskådare. Är vi inte ”otäcka”, så är vi martyrer.

MEN Å ANDRA SIDAN, vad har dessa skuldsatta och dolt disciplinerade åskådare för val, nu när alla förment hedervärda medborgare måste rätta in sig i ledet och visa sin avsky? För om inte så anses du själv vara rasist, eller åtminstone dold rasist! Du kanske kan få problem med jobbet och karriären?

Det bör dock observeras att det inte är vi sverigedemokrater som har skapat dagens invandargetton och alla de problem som den ohämmade invandringspolitik har fört med sig.

Om friheten att diskutera även hade fått gälla invandringen, så hade Sverigedemokraterna aldrig kunnat bli ett riksdagsparti. I stället lades locket på och Auschwitz lyftes fram för att vi skulle skämmas. Så med hänvisning till nazismens illgärningar, fick vi inte längre diskutera vår framtid.

Men intoleransen mot intoleransen har nu lett oss dithän, att vi har fått ett alltmer balkaniserat samhälle, präglad av motsättningar och enklavbildningar och allt fler våldsamma motsättningar. Det har också lett fram till

att en etnisk svensk, som slår ihjäl en invandrare, kan fällas för ”hatbrott”, men inte en invandrare som slår ihjäl en etniskt svensk i ett hetsigt gräl om en parkeringsplats. Är detta ett uttryck för människors lika värde?

VAD ÄR DET FÖR ”mörka politiska rörelser” som åstadkommit denna skillnad? Inte vi Sverigedemokrater i alla fall. I valet i september 2010 fick vi 5,7 procent av rösterna och i Sifos väljarbarometer för oktober 2010 fick vi 6,4 procent. Hur vore det om du, som intellektuell och företrädare för Psykologförbundet, använde din ställning för att driva på för att förbättra människors, och för den skull hela samhällets, självkänedom, i stället för att förfasa dig över ett ofrånkomligt valresultat? ■

ANDERS ÖSTLUND

Socionom, psykolog, psykoterapeut, Sverigedemokrat och ledamot av landstingsfullmäktige i Örebro

Lars Ahlin svarar: Utan tolerans – ingen reell frihet

Först vill jag tacka Anders Östlund för inlägget och instämma i vikten av att värna om friheten. Yttrande- och tryckfriheten är också omhuldad och mycket högt värderad, i vårt svenska samhälle, även i juridisk mening. Allt ska kunna diskuteras, även integrationspolitik. Där är vi överens.

VAD JAG SYFTAR TILL i min ledare är inte att förvägra

rätten för sverigedemokrater (SD) att ha sina åsikter. Det jag vänder mig mot är de av SD framförda förslagen vad gäller invandring och invandringspolitik. Där etiketteras invandrare och flyktingar återkommande som en grupp och inte som enskilda unika individer. Ofta i negativa termer.

Det är, enligt min mening, detta, att implicit ställa grupper av människor mot

varandra, som är oacceptabelt och på tvärs med den grundläggande värderingen om *människors lika värde*.

UR DEN AV fem nordiska psykologförbund antagna *Yrkesetiska Principer för psykologer i Norden*, kan man läsa under rubriken Respekt: ”Psykologen respekterar individens grundläggande rättigheter, värdighet och värde...” och ”I detta

ingår också att respektera individuella, rollmässiga och kulturella olikheter vad gäller funktionsnivå, kön, sexuell orientering, etniskt och nationellt ursprung och tillhörighet, ålder, religion, språk och socioekonomiskt status...”.

Friheten är som sagt viktig, men en genuin frihet för alla kräver just tolerans. ■

LARS AHLIN

Förbundsordförande

“Våra yrkesetiska principer utgör en god riktlinje för människans lika värde”

Efter att Sverigedemokraterna kommit in i riksdagen ställde sig många frågan vad som hade hänt. Kanske borde vi ha sett intoleransen tidigare, skriver psykolog Aram Seddigh.

Helt plötsligt ansåg sig många vakna upp till ett förändrat Sverige. Rätt på ett sätt. Den traditionella svenska politiska kartan hade förändrats. Samtidigt som många var förbluffade över att det ”öppna” Sverige hade följt efter sina europeiska grannländer, var de insatta samt olika grupperingar som inte tillhör majoriteten på grund av etnicitet, religion, sexuell preferens etcetera, inte lika förvånade.

Det har ju kontinuerligt rapporterats att personer med ”ovanliga” namn inte har fått gå på arbetsintervjuer, HBT-personer som inte vågat berätta om sin könstillhörighet, funktionshindrade som mobbats ut på arbetsplatser samt om främlingsfientlighet mot muslimer och judar. Borde

vi inte ha gjort kopplingen att dessa incidenter kan dölja en intolerans mot det som upplevs annorlunda?

JAG HAR VÄXT UPP i ett Sverige där jag sett hur grupper av människor varit utsatta och fått kämpat för sina rättigheter. Samma människor har både fått gehör och negligerats i sin strävan för förändring.

Personligen har jag haft stor glädje av att bo i ett samhälle där mina vänner heter Björn och Bodil eller Bahman och Gaja. Jag tycker det är härligt att ena stunden ha möte med konfliktrådade svenskar som söker kompromiss i varje beslut de tar och i andra stunden befinna mig i en gruppering av temperamentsfulla invandrare som håller den emotionella fanan högt. Samtidigt skäms jag

över att jag precis generaliserat och dragit alla svenskar över en kam och alla invandrare över en annan.

För visst är det så att det är lätt att förstora de skillnader som vi tycker oss kunna se hos olika grupper av människor och förbise det som vi har gemensamt!

Jag är övertygad om att det endast är en mindre minoritet i Sverige som vill göra skillnad mellan olika människors lika värde medan den övergripande majoriteten är av en annan åsikt. Samtidigt som detta är värt att nämna anser jag att vi behöver vara mer alerta och ständigt arbeta för att dels öka kunskapen hos personer som mer eller mindre medvetet diskriminerar andra, dels öka toleransen för det som upplevs annorlunda. Något som också Lars Ahlin

tog upp i sin ledare i förra numret av *Psykologtidningen*.

FÖR ATT ÅSTADKOMMA detta utgör våra yrkesetiska principer som uppmanar oss att uppmärksamma och respektera ”individuella, rollmässiga och kulturella olikheter vad gäller funktionsnivå, kön, sexuell orientering, etniskt och nationellt ursprung och tillhörighet, ålder, religion, språk och socioekonomisk status” samt vara ”uppmärksam på de begränsningar som ligger i egna kulturella, klassmässiga och könsmässiga förutsättningar” en god riktlinje. ■

ARAM SEDDIGH
Psykolog och

ledamot i förbundsstyrelsen

Vänbok om kultur

I KULTUREN EN VÄNBOK TILL PER MAGNUS JOHANSSON

Red: Mats Leffler,
Johan Linton, Johan
Ståhlberg

Freudianska föreningen,
Göteborg 2010.

◆ En vänbok har getts ut i samband med fil dr Per Magnus Johanssons 60-årsdag. Per Magnus Johansson är ordförande i Psykologförbun-

dets etikråd. Han är också verksam i Göteborg vid Psykologiska institutionen samt nuvarande Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion. I vänboken finns bidrag från akademiker vid dessa institutioner; Sven Carlsson, Claes Ekenstam, Claudia Fahlke, Sven-Eric Liedman med flera. Sven-Eric Liedman skriver i ”Resonemangets vindar” om dialoger, disputationer,

debatter, intervjuer och bordssamtal.

Från andra institutioner deltar till exempel Sven-Olov Wallenstein, Södertörns högskola, med ”Andra platser, andra rum” som är en text om Michel Foucault.

I boken finns även en rad texter skrivna av franska psykoanalytiker, historiker och författare, personer som Per Magnus Johansson har kontakt med genom sitt

NYTT I TRYCK

internationella engagemang för psykoanalysens historia. Bland deltagarna märks Pierre Legendre, Rene’ Major och Elisabeth Roudinesco. Hon skriver om Simone de Beauvoirs *Det andra könet* som hon påpekar är ”den första franska sammanställningen av de psykoanalytiska doktrinerna om feminismen”.

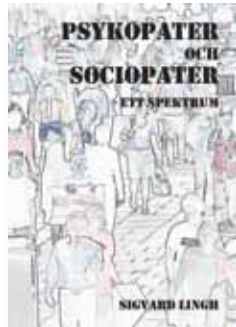
Drygt 30 bidrag ingår varav tre originaltexter av Freud översatta för vänboken. ■

Psykopati ur olika synvinklar

◆ Det är modigt att skriva en bok om psykopati om man vill bli tagen på allvar. Många psykologer undviker begreppet, dels därför att det tagits bort ur diagnostiska manualen DSM, dels därför att ordet psykopat blivit ett skällsord. Den som får stämpeln psykopat anses ofta bortom all hjälp. Så icke i denna bok.

Jag har följt denna boks framväxt och sett att författaren tar ämnet på stort allvar. Boken sticker ut från mängden böcker om psykopater som kommit ut på marknaden under de senaste åren. Dessa "populärvetenskapliga" publikationer har inte hittat fram till litteraturlistorna i akademiska eller vetenskapliga kurser. De aktuella böcker jag sett om psykopati har framför allt vänt sig till kvinnor som behöver hjälp att ta sig ur destruktiva relationer med psykopater. Risken finns att vi som forskare, arbetar kliniskt, diagnostiserar och utreder, väljer bort sådana böcker eftersom de inte tillför oss tillräckligt mycket nytt stimulerande tankestoff.

Sigvard Linghs bok är ett undantag. Den är akademiskt tung, exklusivt omfattande och man kan inte undgå att uppskatta betydelsen av författarens långa kliniska erfarenhet. Han tar tag i ett kontroversiellt diagnosbegrepp och får mig att kunna använda begreppet som ett kliniskt och diagnostiskt verktyg. Jag får hjälp med många svåra praktikfrågor och särskilt sådana frågor som brukar lyftas i psyko-

PSYKOPATER OCH SOCIOPATER ETT SPEKTRUM

Av Sigvard Lings
Recito förlag, 2010.

dynamisk teori, nämligen frågor om ramar och motörföring.

Psykologiskt djup

Lings låter inte psykopati-begreppet banaliseras. Han faller inte i den publikfriande fällan att beskriva de mest typiska symtomen så att läsaren kan känna igen sin psykopatiska arbetskamrat. Han nyanserar, fördjupar och försöker förstå psykopatin ur många olika perspektiv. Lings försöker hitta och beskriva de djupare förklaringarna som kan kasta ljus över den inre världen bakom bland annat bristerna, tomheten, raseriet och triumfen i psykopati. Utan en sådan förståelse står vi oss slätt då vi möter psykopater i vård-sammanhang.

Författaren förmedlar ett dynamiskt djup, men också en intelligent bredd. Bredden visar sig i avsnitten om sociala och kulturella samt genusaspekter, där författaren lyfter oss upp på en

metanivå som ställer oss inför frågor om avvikelser och normalitet i förhållande till kulturella sanktionssystem. Det är nyttigt och manar till eftertanke.

Fräscha reflektioner

Ingenting är heligt i denna bok. Texten inbjuder till en dialog och är hälsosamt fri från låsta föreställningar. Lings nöjer sig inte med slutna teorier. I stället inbjuder Lings oss, om vi vågar läsa med ett öppet sinne, att ta personlig ställning, fundera och diskutera med honom. Psykologfackets medlemmar har återkommande genom åren efterlyst psykologers kunskap i politiska frågor – och beskyllt oss för feighet. Lings ger sig ut i politikens stormar också. Hans tankar om psykopati och politik är intressanta. Jag hoppas på mer av sådana diskussioner i framtiden. Religioners roll diskuteras också. Jag tycker att Lings lyckas visa att dessa perspektiv är relevanta.

Akademisk kvalitet

Referenslistan är gedigen och forskningskvaliteten hög. Med 2 000 vetenskapliga referenser läggs en solid grund utifrån befintlig forskning och med 2 500 fotnoter får läsaren en kontinuerlig hjälp att förstå texten. Samtidigt är texten lättläst och läsaren lockas in i en seriös existentiell upplevelse tillsammans med författaren vars personliga språk och humor genom-syrar textflödet. Detta är en stor och befriande konst i ett svårt ämne.

I dagens aktuella forsk-

ningsläge, då kontrollerade randomiserade resultatstudier fått stor plats på bekostnad av förståelsekunskap, är det ytterst angeläget med denna typ av litteratur. Den hjälper oss att reflektera, tänka kritiskt, förstå och få hjälp att undersöka vad vi gör, hur och varför i vårt kliniska arbete med denna utmanade patientgrupp. ■

SUSANNA CAROLUSSON

Psykolog, psykoterapeut

..... NYTT I TRYCK

Samtalets metoder

KONSTEN ATT LYSSNA

– metod för professionella samtal
Av Nils-Eric Tedgård
Liber, 2010.

◆ Nils-Eric Tedgård är psykolog och håller sedan 15 år tillbaka utbildningar i samtalsmetodik och utvecklingssamtal för chefer, ledare och lärare. Han har funnit att det är många som inte känner sig professionella när det gäller samtalet, och då särskilt att lyssna på den andre. Därför har han skrivit boken *Konsten att lyssna*.

Boken är indelad i kapitlen Kroppsspråket, Frågeteknik, Att vara närvarande, Professionell hållning och Varför lyssnar jag inte? I kapitlet om frågeteknik, ger författaren flera konkreta exempel. Tyngdpunkten i boken ligger i kapitlet om att vara närvarande, vad det innebär och hur man kan förhålla sig för att skapa ett gott samtalsklimat. ■

Forskning om stöd till spädbarnsfamiljer

DET SPÅDA BARNET SOM ANHÖRIG

– Hur kan vi forma hållbara strukturer för att uppmärksamma det späda barnets behov när en förälder har en psykisk sjukdom?

Av Birgitta Wickberg, Kerstin Neander och Ingela Heimann. Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2010.

◆ I den här nya rapporten från Allmänna Barnhuset presenteras aktuell forskning om intervention, behandling och tvärfackligt samarbete när det handlar om perinatal

psykisk ohälsa och psykisk sjukdom. Rapporten visar bland annat att selektiv prevention är betydelsefull för den här gruppen.

Den visar också samhällets och sjukvårdens brister när det gäller de mest behövande spädbarnsfamiljerna, som i dag saknar stöd – något Allmänna Barnhuset vill se en förändring av. Rapporten lyfter fram betydelsen av en struktur för samverkan kring de blivande föräldrar som mår psykiskt dåligt.

Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling i arbetet med utsatta barn och ungdomar. Barnhuset driver också egna forskningsprojekt. ■

Projekt för bättre föräldraförmåga

PSYKISK HÄLSA HOS MAMMOR SOM UTSATTS FÖR VÅLD AV SIN PARTNER

– före och efter deltagande i Bojens gruppprogram
Av Karin Grip, Anders Broberg och Kjerstin Almqvist.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2010.

◆ Rapporten beskriver utvecklingen av den psykiska hälsan hos mammor som deltagit i Bojens gruppverksamhet, samt hur de själva skattade sin föräldraför-

måga – innan behandlingen samt ett år efter avslutad behandling. Här finns också en beskrivning av Bojens mammaprogram samt en utvärdering som visar att mammaprogrammet har goda effekter på gruppnivå, men att det finns individuella skillnader.

Det här är den andra rapporten från forskningsprojektet Bojen – utvärdering av gruppverksamhet för barn som bevittnat våld mot mamma och deras mammor.

Projektet drivs av Psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet, och har finansierats av Barnhuset och Brottsofferjouren. ■

● nya medlemmar

Pia Grehorn, Stockholm
Klas Abrahamsson, Lund
Anders Hagström, Umeå
Karl Grenfeldt, Linköping
Eva Werner, Göteborg
Sahar Gaveli, Linköping
Jesper Enander, Stockholm
Emilia Agetorp, Malmö
Johan Ekberg, Örebro
Ida Ask, Umeå
Robert Vestberg, Uppsala
Ida Berg, Åtvidaberg
Charlotta Barder, Solna
Emma Johansson, Uppsala
Susanna Sandin, Uppsala
Johanna Larsson, Malmö
Daniel Lundström, Umeå
Erik Berglund, Köping
Åsa Livner, Bro

Lena Hanse, Helsingborg
Cecilia Engblom, Norrtälje
Stina Hedström, Falkenberg
Vanja Pantesi, Göteborg
Maria Sedin, Umeå
Björn Liliequist, Umeå
Albin Svensson, Göteborg
Emma Lindberg, Umeå
Micaela Gustafsson, Linköping
Tobias Björn, Odensbacken
Elin Häggqvist, Falun
Sara Gustavsson, Arboga
Kristina Sääf, Mora
Catharina Einarsson, Gytting
Martina Sundberg, Västervik
Dominika Szymczak, Ljungby
Victor Moberg, Älvsjö
Petter Eriksson, Karlstad
Anette Pavlovic, Malmö

Karolina Samolewitz, Bandhagen
Josefin Järnholm, Stockholm
Bo Schenkman, Stockholm
Mikaela Lindvall, Umeå
Emil Ekberg, Hägersten
Sofia Gustafsson, Göteborg
Daniel Wallsten, Uppsala
Olof Sandberg, Uppsala
Liv Kvelland Simonsen, Värmdö
Susanne Nordqvist, Örebro
Rebecka Boberg, Umeå
David Rönnfjord, Linköping
Lina Rydén, Norrköping
Sofie Hed, Kista
Ragnar Nordqvist, Stockholm
Magdalena Dock, Östersund
Lina Lantto, Umeå

Julia Boberg, Lidingö
Lina Degréus, Uppsala
Jonas Evander, Stockholm
Martin Wessman, Uppsala
Linnéa Helfrich, Umeå
Agnes Wirdby, Gävle
Sofia Granborn, Lund
Sanna Bäck, Örebro
Angelica Andersson, Göteborg
Emil Lindahl, Lund
Sandra Ekholm, Lund
Sofia Palmelius, Örebro
Gunnar Westin, Umeå
Viktor Söderlundh, Örebro
Cristina Sand, Lund
Silja Björk Egilsdottir, Lund
Cecilia Östergren, Uppsala

Lars Ahlin kritiserar behörighetsutredningen

”Låt inte vem som helst behandla psykiska sjukdomar”, skriver Lars Ahlin i ett debattinlägg i *Dagens Samhälle* med anledning av *Behörighetsutredningens betänkande* (SOU2010:65).

Utredarna föreslår där att Socialstyrelsen ser över förbuds begränsningarna i kvacksalveribestämmelserna, men bara när det gäller so-

matiska sjukdomar. Detta innebär stora risker för patient-säkerheten, menar Lars Ahlin och Psykologförbundet.

Psykologförbundet är också kritisk till utredningens förslag om ett register för utövare av alternativ

Dagens Samhälle, nr 33/10

behandling som inte är legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal.

Läs mer om förbundets synpunkter och debattinlägget på www.psykologforbundet.se

Nytt avtal för statligt anställda

Ett nytt avtal för statligt anställda psykologer och andra akademiker har träffats mellan Saco-S och Arbetsgivarverket. Avtalet bidrar till att medlemmarna får större möjligheter att påverka sina löner och villkor. Avtalet löper tills vidare och kan sägas upp årligen.

Den här typen av avtal gynnar våra grupper, menar

förbundsdirektör Örjan Salling.

Fokus ligger på hur lönen bildas och fördelas mer än på procentsatser. Avtalet ökar den enskildes möjlighet att göra individuella lösningar som till exempel pension och semester.

Kalendariet
se sid 39

Dags igen för löneenkät

Du har väl inte glömt att fylla i löneenkäten? Den har skickats med mejl till alla medlemmar. Du kan också nå den via hemsidan. Logga in som medlem, (användarnamn = medlemsnummer och lösenord (fyra sista siffrorna i ditt personnummer), och klicka på löneenkäten.

Var med och påverka lönestatistiken du också. Tack för din medverkan!

Därför är jag medlem

Håll utkik på psykologforbundet.se efter den nya vinjetten ”Därför är jag medlem”. Här förklarar olika personer varför det är viktigt för dem att vara medlem i Psykologförbundet.

Har du frågor eller tips eller funderingar om Psykologförbundet, mejla gärna susanne.bertman@psykologforbundet.se

Besökarna på *Psykologguiden* ökar

Antalet besök på Psykologförbundets webbportal *Psykologguiden* har ökat med 180 procent på ett år. Cirka 70 procent av besökarna är nya och 30 procent är återkommande, vilket innebär att *Psykologguiden* hela tiden vinner både nya och återkommande besökare.

De tre mest besökta områdena den senaste månaden är i turordning:

- Hitta en psykolog
- Natur och Kulturs Psykologilexikon
- Frågor och svar om barn och föräldraskap

Psykologguiden anges också allt oftare som källa till olika artiklar i dagspress. Gå gärna in på psykologguiden.se du också. Har du synpunkter på sajten kan du mejla direkt till emily.sil-len@psykologforbundet.se

Psykologförbundet syns i medier

Psykologförbundet har under årets tio första månader syns i media vid ungefär 150 tillfällen. Då räknas de medier som också finns på nätet.

Det har till exempel handlat om att förbundet har anmält en kommun till Socialstyrelsen för att ha en anställd skolpsykolog utan legitimation, om psykologbrist på vårdcentralerna, kvacksalveri, papperslösa rätt och tillgång till hälso-

och sjukvård, kritik mot att ämnet psykologi får minskat utrymme i gymnasieskolan, fördömande av sajt som ger små barn terapi och om Stora psykologpriset.

På www.psykologforbundet.se under rubriken ”Förbundet tycker” och underrubriken ”Förbundet i media” kan du hitta några exempel på hur Psykologförbundet syns i medier.

Minnesord över Sigvard Rubenowitz

Professor emeritus Sigvard Rubenowitz avled fredagen den 8 oktober. Han sörjs närmast av hustrun Ulla och döttrarna Ann, Eva och Astrid med familjer.

Sigvard Rubenowitz, Sigge, föddes i Lund 1925. Hans akademiska karriär inledades med civilingenjörsexamen på Chalmers 1950, varefter han helhjärtat satsade på psykologi.

Efter filosofie kandidatexamen 1953 antogs han till en Post Graduate Course in Occupational Psychology vid London University där han fördjupade sig i personbedömningens teori och praktik. I november 1963 försvarade han sin doktorsavhandling *Emotional flexibility – rigidity as a comprehensive dimension of mind*. I avhandlingen begreppsvaliderades och utvecklades ett mätinstrument för en generell personlighetspsykologisk faktor med polerna flexibilitet och rigiditet.

ÅR 1970 UTNÄMNDES Sigvard Rubenowitz till professor i tillämpad psykologi vid Göteborgs universitet med ansvar för utbildning och forskning inom såväl arbetspsykologi som klinisk psykologi. Sigge visade ett stort engagemang även för frågor utanför hans huvudområde. Han tog exempelvis initiativet till en psykoterapiutbildning vid institutionen. Detta vid en tidpunkt då det i Sverige varken fanns psyko-

loglegitimation eller psykoterapeutlegitimation.

Under 1950- och 1960-talen byggde arbetspsykologisk verksamhet till stor del på psykoteknik, testteori och personaladministration, men under 1970-talet vidgade Sigge perspektivet till att också omfatta arbetsmiljön.

Arbetsmiljöfrågorna kom sedan att dominera hans forskning och övriga verksamhet. Han medverkade i många stora och betydande projekt – ett av de större var på SKF där drygt 5 000 anställda svarade på frågor om sin arbetsplats, arbetsledning, egenkontroll, medinflytande med mera. Studiens uppläggning kom att stå modell för stora delar av arbetsmiljöarbetet i Sverige.

MODELLEN INNEBAR ATT medarbetarna engagerades i det konkreta problemlösning- och utvecklingsarbetet.

Det var i samband med SKF-projektet som Sigges mest kända och mest använda frågeformulär tog sin form – PAK (Psykosocial Arbetsmiljö Kartläggning).

SIGGE ARBETADE GÄRNA tvärvetenskapligt. I slutet av 1980-talet deltog han tillsammans med forskare från olika områden i utvärderingen av stadsdelsreformen i Göteborg. Den drevs i nära dialog med politiker, anställda och medborgare. Det var i dessa sammanhang som Sigge trivdes allra bäst, det vill säga när han fick ägna sig åt tillämpad forskning i nära samarbete med praktiker.

Ett annat av Sigges tvärvetenskapliga engagemang var forskningsprogrammet Människor-Datateknik-Arbetsliv (MDA) – ett program med stor genomslagskraft.

När MDA-projekten var som mest intensiva var Sigge också värd för *the 3rd International Production Management Conference on Management and New Production Systems* som hölls 1991 i Göteborg. Sigge var som alltid ypperlig i rollen som värd och visade prov på sin sociala kompetens i mötet med alla internationella forskare.

Sigge hade ett brinnande intresse för att förmedla den praktiska tillämpbarheten

rörande sin och sina kollegers forskning. Han var en uppskattad föreläsare både inom akademien och utanför. Bland de läroböcker han skrev har *Organisationspsykologi och ledarskap* fått störst spridning.

När han pensionerades från sin tjänst 1992 tillägnades han en vänbok *Ledarskap och arbetsmiljö*, där flera av Sveriges ledande arbets- och organisationspsykologiska forskare medverkade, bland andra Göran Ekvall, Jan Forslin, Åke Jerkedal, Lennart Lennerlöf och Gunnela Westlander.

Som den aktiva och engagerade människa Sigge var innebar pensioneringen inte att han gav upp sitt arbete. Han fortsatte att föreläsa och att arbeta vidare som konsult.

VI KOMMER ATT MINNAS Sigge för hans forskargärning och entusiasmerande föreläsningar, men också för alla ”anekdotiska evidenser” i personalrummet, alla bevingade ord i tid och otid samt all inspiration och stöd som han gett oss genom åren!

JOSEPH SCHALLER
INGELA THYLEFORS
OLLE PERSSON
JAN JOHANSSON HANSE

● psykolog- och yrkesföreningar

Årsmöte Psykologföreningen i VG-regionen

Psykologföreningen i Västra Götalandregionen håller årsmöte.

Tid: 25 november 2010 kl 18.00.

Plats: Psykologiska institutionen, Göteborg. Psykolog och psykoterapeut Peter Jansson föreläser, och psykolog, psykoanalytiker och poeten Ulf Karl Olov Nilsson läser ur sina diktsamlingar. Vi ges möjlighet

att köpa *Hjälp, vem är jag?* som UKON skrivit tillsammans med Caroline av Ugglas.

Föreningens verksamhetsberättelse ligger på www.psykologforbundet.se/Psykologforeningar/Vastra_Gotaland/Protokoll

Övrigt: I samband med årsmötet serveras enklare förtäring.

Anmälan: Senast 22 nov till marika.hagelthorn@comhem.se

Helena Berings Minnesfond

Seminarium om betydelsen av psykoterapi

Helena Berings Minnesfond delar ut 2010 års stipendium. I år uppmärksammar fonden dem som arbetar för att upplysa om betydelsen av psykoterapi med ett seminarium och stipendieutdelning.

Tid: Söndag 21 november kl 13-16.

Plats: ABF-huset, Sveav 41, Stockholm.

Program: Psykolog och psykoterapeut Margareta Levén talar om *Från ont till gott – om betydelsen av psykoterapi*.

Stipendieutdelning.
Musik: Samuel Bering.
Estradsamtal.

Information: www.helenaberingsminnesfond.se

Årsmöte för Psykologföreningen i SLL

Sedvanliga årsmötesförhandlingar, samt kvällens tema med medverkan från förbundsordföranden Lars Ahlin "Kan, och bör, legitimerade psykologer ta över en del av psykiatrikernas arbetsuppgifter inom hälso- och sjukvården?"

Tid: Ons 24 november, kl 18.15.

Plats: Psykologförbundets konferensvåning (rum Wasa), Vasagatan 48, Stockholm. Föreningen bjuder på "mingelförtäring" samt kaffe/te/vatten.

Anmälan: kjell.lindqvist@sll.se

Sveriges Kliniska Psykologers Förening

Sveriges Kliniska Psykologers Förening (SKPF) inbjuder till studiedag och årsmöte 2011.

Tema: Specialistutbildningen i klinisk psykologi.

Tid: 28 januari.

Plats: Stockholm.

Anmälan senast 30 december.

För mer information:

www.kliniskapsykologer.se

Seniorer, östra:

"Psykoteraapis pionjärer i Sverige". Suzanne Gieser, fil dr i Idé- och lärdoms historia berättar utifrån sin bok med samma namn.

Tid: Tors 18 nov kl 16.45.

Plats: Psykologförbundets lokaler, Vasagatan 48, Stockholm.

Var och en tar med sig något att äta. Vin finns till självkostnadspris.

Jullunch

Tid: Tors 16 dec kl 13.00.

Plats: Kajutan i Hammarby Sjöstad, Styrbordsgatan 23, Stockholm.

Anmälan: Senast 9 dec till Margareta Holmgren, margarethaholmgren@hotmail.com

Eller tel: 08/34 23 03 eller Agneta Zotterman-Molin, agnetaz@hotmail.com eller tel: 08/753 04 38.

Seniorer, västra:

Tystnadens väsen (OBS! Nytt program) Torbjörn Stockfelt inleder.

Tid: Ons 24 nov kl 14.30–16.30.

Plats: Psykologiska institutionen, konferensrummet 3e våningen, Haraldsgatan 1. Göteborg. Vi möts kl 14.00 för en kopp kaffe i kafeterian.

Jullunch

Tid: Ons 15 dec kl 13.00

Plats: hos Anita Bertsson, Aschebergsgatan 31, Göteborg.

Anmälan: Senast 8 december till Anita Bertsson, tel: 031/16 49 57 eller till Gerty Fredriksson, gerty.fredriksson@comhem.se eller: tel: 042/20 17 21.

Seniorer, södra:

Jullunch

Tid: Ons 8 dec kl 12–15.00.

Plats: Ängslätts gård, Håslöv.

KALENDARIUM

November

Seniorerna, östra, föreläsning	18
Neuropsykologerna, riksstämma	18-19
Psykologföreningen i SLL, årsmöte	24
Seniorerna, västra, föreläsning	24
Psykologföreningen i VG-regionen, årsmöte	25
Seniorerna, norra, studiebesök	25

December

FS-möte	7-8
Seniorerna, södra, jullunch	8
Seniorerna, västra, jullunch	15
Seniorerna, norra, jullunch	15
Seniorerna, östra, jullunch	16

Januari

SKPF, årsmöte och studiedag	28
-----------------------------	----

Mer aktuell läsning på www.psykologtidningen.se